

Modernizacija zanata
u saradnji sa preduzećima

**Brže do
posla**

SADRŽAJ

ZNAČAJ MODERNIH ZANATA ZA PRIVREDNI RAST SRBIJE

- 4** Dr Zoran Kostić, pomoćnik ministra prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
Potrebno je da svi razmišljamo preduzetnički
- 6** Intervju: Nemački ambasador u Srbiji Hajnc Vilhelm
Ključ dobrog posla je bolja škola
- 8** Hajnc-Diter Harbers, vođa GLZ projekta „Reforma srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji“
Dobar primer para vredi
- 11** Kooperativno obrazovanje
Preduzeća na potezu
- 13** Saradnja obrazovanja i privrede
Zaokret u sticanju znanja

ZNAČAJ MODERNIH ZANATA ZA PREDUZEĆA U SRBIJI

- 15** Proizvođači o nedostatku proizvodnih kadrova
Diplome bez zanimanja
- 17** Primer saradnje Tehničke škole i preduzeća iz Požege
Kada ti sistem poturi limun, ti napravi limunadu
- 20** Industrijski mehaničar
Novo vreme, novi profil
- 21** Šta sve može bravar-zavarivač
Ljubav „na prvu varnicu“
- 23** Električar kakvog traži privreda
Preko prakse do posla

ZNAČAJ MODERNIH ZANATA ZA ZAPOSŁJAVANJE MLADIH

- 25** Predrasude o zanatsko-tehničkim zanimanjima
Bolje u hladu, nego u radu
- 27** Iskustva učenika u proizvodnji
Bolje zanat u ruci, nego titula na grani
- 29** Kako podržati mlade da izaberu odgovarajuće zanimanje
Podrška i deci i odraslima

Dr Zoran Kostić, pomoćnik ministra prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

Potrebno je da svi razmišljamo preduzetnički

Veoma smo svesni važnosti kvalitetnog obrazovanja za privredni razvoj, i zato blisko sarađujemo sa svim socijalnim partnerima i pažljivo osluškujemo inicijative sa terena za kvalitetnije povezivanje nastavnih programa sa svetom rada. Iz saradnje sa GIZ-om, uz čiju podršku smo ove godine uveli nov pristup obrazovanju za tri obrazovna profila, očekujemo da izvučemo korisna iskustva i ugradimo ih u naš model srednjeg stručnog obrazovanja, kaže Dr Zoran Kostić, pomoćnik ministra prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

Koncept uključivanja škola, lokalnih samouprava, tržišta rada i školskih uprava u pripremu predloga plana upisa učenika u prvi razred srednje škole započet je u Srbiji pre desetak godina, ali se na njemu posebno intenzivno radi u poslednje tri godine. "Trudimo se da pre svake odluke, sa svim socijalnim partnerima sednemo za sto i detaljno analiziramo šta su njihove potrebe. Posebnu pažnju pridajemo sugestijama preduzeća koja imaju najbolji pregled kadrova koji im nedostaju", kaže Dr Zoran Kostić, pomoćnik ministra prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

Proces odlučivanja je višeslojan. Predlozi škola se usaglašavaju na opštinskom, odnosno gradskom nivou, a zatim na nivou školske uprave. Za škole u Vojvodini, predlog

plana upisa treba da odobri i nadležni organ autonomne pokrajine, a potom se ovi predlozi prosleđuju Ministarstvu, Sektoru za školske uprave, stručno pedagoški nadzor i srednje obrazovanje i vaspitanje, a Ministarstvo donosi konačnu odluku o planu upisa.

Reč je o delikatnom poslu koji traži inovativnost u predlaganju i uvođenju oglednih i novih profila, pažljivo analiziranje i procenjivanje koliko su novi profili naišli na odziv učenika i da li su sa tako stečenom diplomom mladi ljudi bili u boljem položaju pri traženju posla. Tako je, na primer, od 2002. do danas, uvedeno 72 nova profila u gotovo svim područjima rada, a od ove godine pridružila su im se i tri trogodišnja profila: bravar-zavarivač, električar i industrijski mehaničar, koji su razvijeni uz pomoć i podršku GIZ-a, i za čiji je razvoj kao osnova korišćen

Dr Zoran Kostić, pomoćnik ministra prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

model nemačkog sistema dualnog obrazovanja.

“U dogovoru sa svim socijalnim partnerima, potom, procenjujemo da li ove nove profile treba da uvrstimo u redovan plan”, kaže Kostić. U poslednje tri godine, na ovaj način su 33 nova profila uključena u redovne nastavne programe, od četri se odustalo, a 15 su u procesu prevođenja u spisak profila koja će se nuditi učenicima i u narednim godinama.

Podsticaji za trogodišnje školovanje

Kako vreme odmiče, škole, opštine, preduzeća i lokalne službe za zapošljavanje sve su aktivniji u predlaganju novih profila, ističe naš sagovornik. „Iako za sada nisu rađene obimnije analize, iskustvo sa terena pokazuje da u tome prednjače opštine koje su u prethodnom periodu privukle velike strane investitore, a mi ih u takvim inicijativama svesrdno podržavamo”.

Istovremeno sa uvođenjem novih, Ministarstvo gasi one profile za koje nema interesovanja učenika ili poslodavaca. Iako bi tražnja na tržištu trebalo da bude najvažnija i kod izbora novih i kod zatvaranja zastarelih i nerentabilnih profila, to nije uvek slučaj, jer se škole pri planiranju i dalje rukovode interesovanjima učenika i roditelja i trenutno postojećim nastavnim kadrom, što ne dovodi uvek do optimalnih rezultata. “Istina je da nam je na svim nivoima obrazovanja potrebno da mnogo više razmišljamo na preduzetnički način”, ocenjuje Kostić.

Da bi čak i zainteresovalo za zanate koji imaju direktnu prohodnost do radnih mesta, Ministarstvo posebno stimuliše trogodišnje školovanje za zanate kroz različite projekte, kao što je i projekat sa GIZ-om, i obezbeđuje đacima povoljne uslove za školovanje. Istovremeno, deca koja se opredele da ove godine, na primer, upišu profile bravar-zavarivač, elektri-

čar i industrijski mehaničar, a potom u nekom trenutku poželeva da se doškoluju, lako mogu da nastave školovanje u odgovarajućoj srednjoj školi koja nudi programe prekvalifikacije, dokvalifikacije ili specijalizacije i potom se upišu na fakultet, napominje naš sagovornik.

“Tempo razvoja novih tehnologija i brzina promena na tržištu rada je takva da obrazovanje, zbog svog trajanja, ne može da obezbedi trenutni odgovor na njih. Naš cilj je da nastavni planovi i programi budu tako osmišljeni da svršeni srednjoškolarac može relativno brzo da stekne usko specijalizovane kompetencije za određeno radno mesto”.

To na jednoj strani traži stalno ulaganje u doškolovanje nastavnika i modernizaciju škola, a s druge strane usmeravanje đaka da praktično iskustvo stiču u preduzećima koja mnogo brže prilagođavaju rad impulsima sa tržišta. To je i tema kojom se Ministarstvo i Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih intenzivno bave u poslednje vreme. Pripremljen je nacrt smernica za ostvarivanje praktične nastave, a Ministarstvo radi na razvoju modela za njihovu realizaciju. “Sigurno je da ćemo nemački sistem dualnog obrazovanja koristiti kao model koji nudi određena rešenja, ali moramo da razmislimo i dobro procenimo koja su od njih i u kom obliku primenljiva u našoj praksi i primere na našem obrazovnom sistemu i privredi”, objašnjava Kostić.

Ukrupnjavanje profila

On kao posebno važan trend ističe ukрупnjavanje obrazovnih profila, jer tehnologije brzo zastarevaju a radna snaga se ne zadržava dugo na istom radnom mestu. “Zato bazični profil za koji se mladi ljudi školuju treba da je prilagodljiv i lako uklopljiv u nove tehnološke procese, i to je naš prioritet”.

Stoga u većini oglednih profila u školama danas postoji “modularna nastava”. Zapravo neguje se in-

terdisciplinarni pristup učenju, što znači da učenik stiče veštine koje kasnije može da primeni u različitim oblastima rada. “Tako, na primer, đaci koji se odluče da postanu tehničari mehatronike, imaju nastavu u kojoj su zastupljena znanja, veštine i kompetencije iz najmanje dva područja rada, dok kod vazduhoplovnih obrazovnih profila deca uče osnove mašinstva, elektronike, saobraćaja i moraju dobro da vladaju stranim jezikom. Kod sve popularnijih profila iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija, obrađuje se gradivo vezano za automatizaciju proizvodnih procesa koje je primenjivo u oblasti mašinstva, proizvodnje hrane, elektrotehnici, poljoprivredi i hemijskoj industriji”.

S druge strane, prioritet Ministarstva je izgradnja takvog sistema u kojem će ljudi praktično tokom celog životnog veka moći da ulaze i izlaze iz obrazovnog procesa, usavršavaju se i unapređuju postojeće i stiču nove veštine. U tom kontekstu Ministarstvo radi na uspostavljanju zakonskih osnova i institucionalne podrške priznavanju prethodnog učenja i neformalnog obrazovanja odraslih.

Jedna od inovacija je i konstituisanje sektorskih veća, koja bi trebalo da budu neka vrsta esnafa zaduženih za informacije koja znanja, veštine i kvalifikacije su potrebni privredi i čiji članovi bi učestvovali u razvijanju standarda kvalifikacija. To je, opet, preduslov integrisanja nacionalnog okvira za kvalifikacije na nivou preduniverzitetskog i univerzitetskog obrazovanja što bi, na primer, mladim ljudima koji se danas opredele za zanat, trebalo da omogući prohodnost za sve nivoe obrazovanja.

Znanja koja se steknu tokom inicijalnog školovanja će nesumnjivo u nekom trenutku zastariti. “Zato, celoživotno učenje i obuka su postali potreba sa kojom naš obrazovni sistem mora da računa i da im se prilagođava”, zaključuje Kostić.

Intervju: Nemački ambasador u Srbiji
Hajnc Vilhelm

Ključ dobrog posla je bolja škola

Projekat u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja je jedan od trenutno 14 bilateralnih projekata koji se u ime nemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj sprovode u Srbiji, i traje do kraja 2015. godine. Ako Vlada Republike Srbije u okviru svojih prioriteta i dalje bude želela da oblast stručnog obrazovanja reformiše zajedno sa Nemačkom, mi ćemo biti spremni da se angažujemo na odgovarajući način, kaže nemački ambasador u Srbiji Hajnc Vilhelm.

Savezna Republika Nemačka već 14 godina, od demokratskih promena naovamo, podržava Srbiju u izgradnji produktivne privrede i poboljšanju uslova života ljudi i do sada je izdvojila ukupno više od 1,6 milijardi evra, što je čini najvažnijim bilateralnim donatorom Srbije, ka-

že u intervjuu nemački ambasador u Srbiji Hajnc Vilhelm. „Srbija je naš centralni partner u regionu i naš je cilj da je podržimo na njenom putu u EU“. U oblasti nemačko-srpske privredne saradnje, ta podrška je fokusirana na sledeće tri oblasti: infrastrukturu snabdevanja (energija i voda), aktivnu podršku demokratskim reformama, i podršku održivom ekonomskom razvoju.

● Kako je projekat "Reforma stručnog obrazovanja u Srbiji" integrisan u nemačko-srpsku saradnju?

H. Vilhelm: Nemačko-srpska razvojna saradnja temelji se na dva stuba. Na jednoj strani, nemačka država organizuje saradnju, dok na drugoj strani stoje aktivnosti nevladinih organizacija.

Bilateralnu državnu saradnju obezbeđuje Savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj (Bundesministerium für Wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung - BMZ). Realizacija se poverava takozvanim implementacionim organizacijama, Nemačkoj organizaciji za međunarodnu saradnju - GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH) i/ ili Nemačkoj razvojnoj banci (KfW Entwicklungsbank).

Projekat u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja je jedan od trenutno 14 bilateralnih projekata koji se u ime Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj sprovode u Srbiji. Taj projekat je započeo 2002. godine i ima za cilj da u saradnji sa Ministarstvom prosvete prilagodi profesionalnu orijentaciju i stručno obrazovanje potrebama

privrede. Trenutno, ovaj projekat podržava kooperativni model obrazovanja u zanatsko-tehničkim zanimanjima koji se oslanja na oprobani sistem iz zemalja nemačkog govornog područja, takozvano dualno obrazovanje.

● Na koji način ovaj projekat doprinosi ostvarivanju ciljeva nemačke razvojne saradnje?

H. Vilhelm: Kao što sam već pomenio, suštinski cilj nemačko-srpske saradnje je da se Srbiji pruže konsultacije na njenom putu približavanja Evropskoj uniji. U tome unapređenje ekonomskog razvoja Srbije ima važnu ulogu.

U brojnim razgovorima koje sam vodio sa nemačkim preduzećima koja posluju u Srbiji uvek se potvrđuje jasna slika: ova preduzeća žele da se šire, ali uprkos velikoj stopi nezaposlenosti, postoji deficit dobro obučanih kvalifikovanih radnika i zanatlija u Srbiji.

Srednje škole u Srbiji nude dobru teorijsku osnovu, ali im nedostaje praktična obuka u preduzećima, kakvu, na primer, omogućava dualni sistem. Prednost ovog sistema je u direktnom integrisanju učenika u preduzeća, koja sa učenicima u dualnom sistemu sklapaju ugovore o obrazovanju, plaćaju im određenu naknadu i obezbeđuju kvalitet praktične obuke. Teorijsko obrazovanje pružaju stručne škole, po pravilu jednom nedeljno.

Bilo bi dobro kad bi se, slično kao u Poslovnoj akademiji u Kragujevcu, srednje stručne škole povezale sa preduzećima i zajednički razvile regionalne dualne obrazovne ponude. Takva obrazovna ponuda bi mogla da obuhvata i usavršavanja. Preduzeća u Srbiji se često žale da su njihovi zaposleni veoma zainteresovani za usavršavanje, ali da u njihovim mestima gotovo da i nema ponuda te vrste. Ovde po mom mišljenju hitno nešto treba uraditi.

Nemački projekat u oblasti stručnog obrazovanja kroz definisanje standarda obrazovanja i realizaciju faza praktične obuke daje značajan

doprinos daljem razvoju srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji.

● Da li će ova saradnja u budućnosti biti nastavljena i koliko će dugo trajati?

H. Vilhelm: Prema trenutnim planovima predviđena je saradnja do kraja 2015. godine. Suštinski element saradnje između Nemačke i Srbije je partnerski pristup. Ako Vlada Republike Srbije u okviru svojih prioriteta i dalje bude želela da oblast stručnog obrazovanja reformiše zajedno sa Nemačkom, mi ćemo biti spremni da se angažujemo na odgovarajući način.

● Da li bi poboljšana investiciona klima u Srbiji povećala obim stranih investicija? Šta bi trebalo poboljšati?

H. Vilhelm: U aprilu 2014. je Nemačko-srpsko privredno udruženje (Deutsch-Serbische Wirtschaftsvereinigung (DSW)) objavilo rezultate ovogodišnjeg konjunkturnog istraživanja. Dobra vest za Srbiju: 92% ispitanika bi po-

novo investiralo u Srbiju, da se ponovo nađu pred ovakvom odlukom. Nemačka preduzeća ocenjuju univerzitetske kvalifikacije svojih zaposlenih kao dobre. U prilog Srbiji kao privrednoj lokaciji idu i povoljni troškovi plata.

Preduzeća se kritički izjašnjavaju o zakonskim i administrativnim okvirnim uslovima u Srbiji. Naročito se često pominju korupcija, troma administracija, netransparentnost kod tendera i u poreskoj upravi. Po mišljenju Nemačko-srpskog privrednog udruženja naročito treba izmeniti Zakon o radu.

● Koje industrijske grane su u Srbiji za nemačke investitore naročito atraktivne i konkurentne?

H. Vilhelm: U Srbiji trenutno posluje oko 370 preduzeća sa nemačkim kapitalom. Pritom ovaj spektar seže od malih predstavništava do velikih proizvodnih jedinica sa više stotina zaposlenih. Nemačka pre-

duzeća koja posluju ovde dolaze iz različitih branši. Tokom godina, nemačka preduzeća u Srbiji su se fokusirala na oblast dobavljača za autoindustriju, ali ima i kompanija iz sektora zdravstva, prehrambene industrije, tekstilne, pa i hemijske industrije. Srbija je usled povoljnih troškova plata naročito atraktivna za preduzeća koja zapošljavaju puno radnika.

● Koje kvalitete cene nemačka preduzeća kod svojih zaposlenih?

H. Vilhelm: Zaposleni u Srbiji sa fakultetskim obrazovanjem po rečima nemačkih preduzeća imaju dobro obrazovanje. Mladi koji su tek završili fakultete imaju solidna teorijska znanja, ali često vrlo malo radnog iskustva. Nemačka preduzeća se trude da reaguju na to, tako što nude praksu za mlade naraštaje u Srbiji. Tako mladi dobijaju priliku da steknu iskustvo i da se orijentišu na tržištu rada. Preduzeća mogu da procene sposobnosti praktikanata i da zaposle najboljeg kandidata među njima.

● Da li nemačka preduzeća u Srbiji nude usavršavanja za svoje radnike?

H. Vilhelm: Veća nemačka preduzeća u Srbiji se trude da kompenzuju nedostatak dualnog obrazovanja u Srbiji, pa su ustanovile male centre za obuku ili programe obuke za svoje zaposlene. Evo nekih od primera: FALKE u Leskovcu sarađuje sa lokalnom tekstilnom školom; uz pomoć GIZ-a i Zanatske komore grada Koblenca u jesen 2013. u Kragujevcu je osnovana prva Poslovna akademija u Srbiji koja nudi usavršavanja za kvalifikovane radnike u saradnji sa preduzećima na terenu. Mercedes je u Srbiji izgradio centar za obuku i obučava kako u oblasti ekonomije, tako i u oblasti tehnike. Preduzeće ContiTech u Subotici nudi program za praktikante za svršene studente. Postoji još čitav niz ovakvih primera, a svake godine ih ima sve više. Zaposleni sa zahvalnošću prihvataju ove ponude za usavršavanje.

Hajnc Vilhelm, ambasador Savezne Republike Nemačke u Srbiji

Hajnc-Diter Harbers, vođa GIZ projekta „Reforma srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji“

Dobar primer para vredi

Želimo da razbijemo predrasudu roditelja i dece da je stručno školovanje slepa ulica i da im pokažemo da se sa dobrim zanatom danas, često, može zarađivati bolje nego sa fakultetskom diplomom, kaže Hajnc Diter Harbers, vođa GIZ projekta „Reforma srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji“. Njegov profesionalni put je najbolji primer uspešnosti ovakvog modela obrazovanja.

„**D**a sam ja sada mlad, izabrao bih da budem vodoinstalater, a onda bih uzeo diplomu u šake i pravac u Njujork, jer su tamo ovakvi majstori i traženi i dobro plaćeni“, kaže Hajnc-Diter Harbers, vođa GIZ projekta „Reforma srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji“.

Mnogi roditelji i njihova deca, koja bi od septembra trebalo da uđu u školske klupe, verovatno bi se zagrnuli na pomen prelaska okeana, i sa sumnjičavom grimasom propratili ideju da se i bez fakultetske diplome može do boljeg života.

Ali Harbers, koji je vatreni zagovornik uvođenja elemenata nemač-

kog stručnog obrazovanja u domaće učionice, mladim ljudima i njihovim porodicama želi da poruči nešto sasvim jednostavno: diploma kvalitetne stručne škole mnogo brže otvara vrata zaposlenja i u Srbiji i bilo gde u inostranstvu. „Imam itekako razumevanja što roditelji svojoj deci žele da omoguće fakultetsko obrazovanje, ali čini mi se da treba da razmisle i o novoj realnosti: dobro obučeni tehnički kadrovi imaju jednaku „težinu“ kao i univerzitetska zanimanja. Prošla su vremena kada su kvalifikovani radnici zarađivali manje od svojih kolega sa fakultetskom diplomom“, kaže Harbers.

Nema više ni stigme uprljanih uniformi jer većina zanatskih radnika danas na posao dolazi u svojoj odeći i pre bilo kakvog alata, u ruke prvo hvata kompjuter. „Danas automehaničar uz pomoć računara dijagnostikuje kvar automobila, vodoinstalater pregleda rad instalacija, a teško je zamisliti i zavarivača koji ne vlada ovim znanjima“.

Novi pristup učenju

Cilj zajedničkog projekta Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS i GIZ-a je da mladim ljudima i njihovim roditeljima pokaže da dobro obrazovanje sa konkretnim praktičnim radom u preduzećima, nudi solidnu perspektivu za zapošljavanje jednom kad novopečene zanatlije izađu iz školske klupe.

„Ove godine ćemo uvesti tri obrazovna profila: to su zavarivač, industrijski mehaničar i električar, a potom će svake godine biti dodavana nova zanimanja za koje smatramo da imaju budućnost i perspektivu

i za koje škole pokažu interesovanje“, kaže Harbers.

Tri profila koja će prvo biti ponuđena, možda ne deluju kao revolucionaran korak, ali su u stvari odličan lakmus papir uspešnosti novog modela školovanja. „Upravo u ovim strukama ima puno nepopunjenih radnih mesta, ne samo u Srbiji nego i u celoj Evropi“, napominje Harbers. Ako preduzeća u Srbiji ne budu spremna da dobro obučanim mladim ljudima ponude odgovarajuću platu, oni će bez problema moći da se zaposle bilo gde u svetu. To i jeste kvalitet novog pristupa obrazovanju: on između dobrog zanatlije i preduzeća uspostavlja ravnopravan tržišni odnos uzimanja i davanja.

Interes preduzeća u Srbiji za ovakvim kadrom je nesporan. „Od kolega iz Srbije često čujem da je teško naći dobro obučenog stručnog automehaničara, vodoinstalatera, električara, majstora svog zanata“, kaže Harbers. Isto važi i za velika strana preduzeća u Srbiji koja ulažu mnogo napora da nađu kvalitetne radnike određenih struka.

Nemački model stručnog školovanja, koji je jedan od kamena temeljaca uspešnosti i konkurentnosti tamošnje privrede, danas se sa manjim ili većim varijacijama primenjuje i u drugim evropskim zemljama koje su se ponovo okrenule reindustrijalizaciji. U Belgiji, na primer, obrazovni sistem koji je sličan srpskom po tome što je u svim gradovima i školama nudio sve obrazovne profile, upravo prolazi kroz ozbiljne promene. U pojedinim delovima zemlje osnivaju se posebni regionalni centri za određena zanimanja, „pa preduzeća vr-

lo dobro znaju gde treba da traže dobrog radnika za svako radno mesto“, objašnjava naš sagovornik. Istovremeno, u nemačkim stručnim školama sve je veći broj učenika iz Poljske, Češke i Francuske.

U ovom projektu u Srbiji učestvuju škole i preduzeća koja su prepoznala novi koncept rada i učenja kao nešto što je i u njihovom interesu. „To znači da su ova preduzeća spremna da aktivno uključe učenike u proizvodnju i plaćaju im izvesnu sumu novca tokom školovanja.“

Harbers nema iluzija da je od ovog projekta do sveobuhvatnih promena u školskom sistemu, kratak put. U Srbiji, kaže on, kao i u mnogim drugim zemljama, danas sva odgovornost za srednje stručno obrazovanje pada na škole. Pritom, škole su nedovoljno opremljene, nastavnici se nisu usavršavali, oprema u školama nije moderna, a mladi ljudi prihvataju da uđu u takvo stručno obrazovanje, zna-

jući da to nije nešto što odgovara potrebama privrede. „To je situacija na terenu. I dokle god je tako, dok ne bude donet zakon koji će regulisati prava i obaveze na nivou stručnog obrazovanja, i ravnopravno ih rasporediti na škole, učenike i preduzeća, tu se, po mom mišljenju, ne može puno postići“, kaže naš sagovornik.

„Da bi se stvari ozbiljno pomerile s mesta mora se promeniti svest roditelja i njihove dece - ne moraju svi da studiraju. To je prva stavka. Druga je da opštine moraju da se znatno više angažuju u oblasti profesionalne orijentacije i posredovanja između mladih i preduzeća, i pomognu mladima da pametno izaberu školu koju će upisati. I treće, država mora da pokaže preduzećima koja su spremna da obrazuju đake, da ceni njihov trud i da im ponudi izvesne poreske olakšice“, nabraja Harbers. Sa izvesnom dozom sete, podseća da

je u bivšoj Jugoslaviji koja je imala vrlo konkurentne proizvode, stručno obrazovanje bilo odlično ustrojeno a preduzeća osećala neku vrstu moralne obaveze da valjano školuju učenike. „Sada je sve zamrlo i to je velika šteta, jer sada moramo da se pozivamo na zakon kojim bi se definisale obaveze i prava na ovom planu“.

Ipak pozitivnih primera zapravo ima dosta širom zemlje, od Beograda preko Požege i Subotice, „gde su opštine prepoznale ovaj inovativni pristup, škole i preduzeća su motivisani, i svi su spremni da se upuste u tu priču od koje će mladi imati itekako koristi“, kaže Harbers. U prilog optimizmu ide i dobro iskustvo GIZ-a sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. „Uvek su spremni da idu u susret svima koji pokažu dobru inicijativu“, ali ta inicijativa, podvlači, „mora da dođe sa terena“.

Hajnc-Diter Harbers, vođa GIZ projekta "Reforma srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji"

ZNAČAJ MODERNIH ZANATA ZA PRIVREDNI RAST SRBIJE

Istine radi, mora se reći da nisu baš sve stručne obrazovne ustanove u Srbiji na prvoj liniji promena. Harbers objašnjava da je situacija u školama prilično napeta jer one imaju premalo učenika a nastavnici teže da svoj fond časova popune time što će klasične zanate produžiti na četiri godine školovanja. „Takav je, na primer, slučaj sa štamparem, koji bi sasvim dobro mogao da se obrazuje za tri godine, a ne četiri kao sada“, kaže Harbers koji je, pre nego što je postao stručnjak za obrazovanje i sam svojevremeno izučio taj zanat. „Rezultat takvog stanja je da mladi koji bi se mnogo bolje snašli u trogodišnjim zanatskim zanimanjima ni ne dobiju priliku da se na njih upišu.“

Zanat nije čorsokak

Činjenica da novi model stručnog školovanja koji promovise GIZ podrazumeva brži izlazak iz klupa, ne znači automatski da dobar majstor može da okači knjigu o klin. Naprotiv.

Izreka da „dobar zanat zlata vredi“ danas se ne svodi samo na to da se sa pametno izabranim zanimanjem lakše nalazi posao. Zanat je danas na ceni jer se znanje majstora kontinuirano nadograđuje.

„Mladi moraju biti spremni da se stalno usavršavaju. Zavarivač će, na primer, u školi naučiti možda samo tri vrste zavarivanja, ali, ako je spreman da se usavršava, on će i sam finansirati svoje doškolovanje“, kaže Harbers. U Indoneziji, mladi ljudi koji žele da se usavrše za podvodno zavarivanje moraju da čekaju 4 do 5 godina da bi došli na red za ovu specijalizaciju, i da sami ulože od tri do pet hiljada dolara u obuku. Ali, kada budu obučeni za podvodno zavarivanje, zarađivaće hiljadu dolara po danu.

Dobra strana obrazovanja u Srbiji je to što ovde već postoje institucije koje su dobro pripremljene baš za takvu vrstu obuke i usavršavanja, primećuje Harbers. „Jedan od najboljih primera je profil mehatroničara u Novom Sadu. Posle odlične obuke, mladi odlaze u inostranstvo. Zašto? Zato što ovde nisu potrebni i njihov rad nije cenjen.“

Ipak, odlazak školovanih mladih ljudi van zemlje ne treba da posmatramo kao primer gubitka kapitala uloženog u njihovo školovanje, napominje naš sagovornik. „Sa dobrom školom oni će zarađivati novac u inostranstvu, i vraćati ga ovde u Srbiju, pa samim tim i u domaću privredu.“

Uverenje da je opredeljivanje za zanat čorsokak iz koga nema povratka je prosto predrasuda, kaže Harbers koji je najbolji, živi primer, nečeg sasvim suprotnog. „Tri godine sam učio za lakirera i molera, a potom još dve godine za štampara. Studije sam počeo tek sa 24 godine, završio ih sa 30, i posle toga deset godina radio kao predavač u Visokoj stručnoj školi. Potom sam prešao u GIZ“. Njegov sin izabrao je sličan put: školuje se za poslovnog administratora, namerava da prvo radi, a tek potom da donese odluku o tome šta će dalje.

Ovakav način stepenovanog školovanja moguć je zahvaljujući obrazovnom sistemu koji je i horizontalno i vertikalno prohodan i usklađen sa evropskim Nacionalnim okvirom za kvalifikacije, što bi svakome ko danas izučio zanat trebalo da ostavi otvorena vrata da se dalje usavršava. „Tu perspektivu mladi ljudi moraju da imaju jer ako su se opredelili za srednje stručno obrazovanje, to ne sme da znači da su automatski ušli u slepu ulicu. I u Srbiji moramo insistirati na ovom receptu“, kaže Harbers. „Imamo puno posla“.

Sledeći korak GIZ-a će biti fokusiranje na oblast karijernog savetovanja i profesionalne orijentacije pre svega za zanatsko-tehnička zanimanja.

Šta će biti merilo uspeha projekta? Mladi ljudi koji ove godine budu upisali ponuđene profile izaći će iz školskih klupa za tri godine, a za njima će doći nove generacije obučene po sličnom modelu. „Bilo bi dobro da kad sprovedemo anketu među mladim zanatlijama dođemo do rezultata da se od 120 đaka na nekom obrazovnom profilu, svako od njih zaposlio i ima prihode“, kaže Harbers. Ali najbolja potvrda novog pristupa školovanju trebalo bi da dođe iz prakse. „Ako vam za četiri godine na putu stane auto - i dođe mlada osoba i odmah ga popravi - znaćete u čemu je stvar“.

Kooperativno obrazovanje

Preduzeća na potezu

Za dobrobit učenika i brže zapošljavanje mladih veoma je važno da se intenzivira saradnja između škola, preduzeća i lokalnih zajednica. Na takvoj saradnji utemeljena je i ideja kooperativnog modela obrazovanja, glavnog cilja pete faze projekta „Reforma srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji“, koja se sprovodi od aprila prošle godine sa fokusom na modernizaciji trogodišnjih zanimanja i daleko većem učešću kompanija u obuci učenika. Projekat finansira nemačka vlada, a sprovodi Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju GIZ u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

U modernizaciji trogodišnjih zanimanja krenulo se sa tri obrazovna profila koja će svršeni osnovci moći da upišu ove godine: bravar-zavarivač, električar i industrijski mehaničar. Ovi profili su izabrani sa šire liste struka koje su potrebne metalskoj, mašinskoj i elektroindustriji u saradnji sa svim interesnim grupama u procesu obrazovanja: Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Zavodom za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Nacionalnim prosvetnim savetom, Savetom za srednje stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Privrednom komorom Srbije, sa Nacionalnom službom za zapošljavanje, Zajednicom mašinskih škola i Zajednicom elektrotehničkih škola.

Profili su koncipirani tako da učenicima obezbeđuju sticanje širih kompetencija i veći obim praktične nastave, pre svega u preduzećima, objašnjava Jelena Stojanović Đumić, viša menadžerka projekta. Model kooperativnog obrazovanja baziran je na elementima dualnog sistema koji je u Nemačkoj izuzetno doprineo visokoj stopi zapošljavanja i brzom ekonomskom osamostaljivanju mladih. U model su ugrađena i veoma dobra ovdašnja iskustva iz prethodne faze projekta, koja je započeta još 2002. godine. „Tada smo bili fokusirani na modernizaciju četvorogodišnjih zanimanja sa ciljem da se za mlade poboljšaju mogućnosti zapošljavanja“, kaže naša sagovornica. U to vreme, usled ekspanzije finansijskog sektora, bila je veoma izražena tražnja za odgovarajućim čeo-

Jelena Stojanović Đumić, viša menadžerka GIZ projekta „Reforma srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji“

tvorogodišnjim profilima u oblastima ekonomije, prava i administracije. Većina učenika koji su završili te profile nastavila je školovanje, ali oni koji su se zaposlili odmah po završetku srednje škole, po oceni poslodavaca pokazali su daleko veća praktična znanja nego mladi koji se za posao prijavljuju sa fakultetskom diplomom.

Pored prakse u preduzećima, praktičan rad je bio zastupljeniji i u samim školama, kroz „kancelarije za učenje“ koje su bile opremljene kao prave kancelarije u preduzećima, podeljene na različite sektore i u kojima su đaci simulirali realno poslovanje. „Pokazalo se da su učenici veoma visoko motivisani za sticanje praktičnih znanja, i da mogu direktno da ih primene tokom obavljanja prakse u preduzeću. Otuda i tako veliki broj poslodaca-

ZNAČAJ MODERNIH ZANATA ZA PRIVREDNI RAST SRBIJE

vaca koji su bili izuzetno zadovoljni njihovim kompetencijama.“

Racionalnije i efikasnije

Kada je reč o tehničkim profilima, orijentacija na praksu zahteva veće učešće preduzeća u nastavi. „U ovoj fazi projekta fokusirali smo se na tehničke struke, jer je upravo u tom segmentu sve izraženija ne-srazmera između ponude i tražnje na tržištu rada. Kao jedan od razloga za takvu situaciju, prepoznali smo i nedovoljnu saradnju između srednjih stručnih škola i preduzeća i potrebu da se ona poboljša kroz kooperativni model obrazovanja. Naime, tehničke struke zahtevaju drugačiji način prakse, jer je neophodno da se učenici obučavaju na mašinama na kakvima se zaišta radi u fabrikama. Škole ne mogu da isprate sve brže tehnološke promene, a iskustva u drugim zemljama su pokazala da za tim nema ni potrebe, već da je mnogo racionalnije da se učenici na praktičan deo nastave šalju u kompanije, gde, pored stručne obuke, uče i kako da se uklope u celokupan radni ambijent“.

Tri obrazovna profila koja će od septembra biti po tom modelu uvedena u nastavu, koncipirana su tako da objedinjuju više profila koji su bili usko specijalizovani. „Na primer, učenik koji završi smer bravar-zavarivač, steći će kompetencije

bravara, zavarivača i limara“, objašnjava Jelena Stojanović Đumić. „Drugi važan segment ovog modela je veći udeo praktične nastave. Za profile bravar-zavarivač i električar, predviđeno je da učenici tokom prve godine stiču osnovna praktična znanja u školskoj radionici, tokom druge provode dva dana nedeljno u preduzeću, a u završnoj godini tri dana nedeljno. Posebno je interesantan model industrijskog mehaničara, koji je nov, i koji će ove godine biti uveden samo u jednoj školi. Učenici će obavljati praksu u preduzeću u kontinuitetu od po nekoliko meseci, u drugoj godini tri, a u trećoj dva puta po tri meseca u bloku. Važno je napomenuti da toliki udeo praktične nastave neće biti na uštrb sticanja potrebnih opštih znanja, već je u pitanju drugačija preraspodela koja je logičnija, jer omogućava i učeniku i mentoru koji ga vodi da se učenik postepeno i u kontinuitetu uvodi u posao. Mentori koji budu zaduženi za učenike prethodno će, uz našu podršku, proći obuku za rad sa mladima“.

Povoljnije i za opštine

Naša sagovornica ističe da je, pored opštih uslova konkursa, ključni kriterijum uključivanja škola u projekat da obezbede kompaniju u kojoj će učenici, koji upišu ove profile, moći da obavljaju praksu. Preduzeća koje žele da učestvuju, kroz pismo o namerama obavezuju se da će, shodno svojim mogućnostima i potrebama, preuzeti neke od obaveza koje su predviđene projektom, kao na primer: pokriti troškove prevoza za učenike, troškove toplog obroka, stipendirati učenike tokom školske godine, obezbediti učenicima posao tokom letnjeg raspusta uz simboličnu materijalnu nadoknadu, donirati deo opreme za školske radionice... „Kompanije ne moraju da ispunе sve stavke, ali je logično da će prioritet za učešće u projektu imati one koje ponude najviše. Pored

toga, biće obavezujuće da učenici i preduzeća potpišu godišnje ugovore u kojima će jasno biti definisana međusobna prava i obaveze“.

Na pitanje kakvi su izgledi da kompanije prepoznaju svoj interes u ovakvom modelu, naša sagovornica podseća da u praksi već ima preduzeća koja rade upravo na takav način, jer su poslodavci izračunali da im je on daleko isplativiji. „Interes kompanija je da dobiju kvalifikovanu radnu snagu, koju od početka mogu da obučavaju prema svojim potrebama. One će radije da ulože u učenika koga kroz praksu mogu da profilišu shodno svom poslovnom procesu, nego da sa tržišta rada uzimaju nekvalifikovanu osobu i da u njegovu prekvalifikaciju moraju da ulože daleko više vremena i novca. Podrazumeva se i da su kompanije spremne da najboljima od tih učenika ponude posao, jer je radnike koji su već kvalifikovani, kasnije mnogo lakše usavršavati“.

Konkursom je predviđeno da se učešće lokalnih samouprava takođe formalizuje kroz pismo o namerama u kojem će se obavezati na određeni vid finansijske podrške. „Javno–privatno partnerstvo pojedninja obrazovanje na lokalnom nivou, jer podsticanjem lokalne privrede da se intenzivnije uključi u saradnju, ne samo da se racionalizuju troškovi za održavanje škola, već se obezbeđuje rast zapošljavanja i umanjuju rizici od odliva mladih stručnjaka. Ovo je zamajac koji treba da pomogne da se ovaj model standardizuje kroz regulativu kao jedan od modela za reformu stručnog obrazovanja koji će biti fleksibilan i koji će adekvatno moći da odgovori na brze promene na tržištu rada“. Zato će, najavljuje Jelena Stojanović Đumić, GIZ pružiti svu neophodnu podršku školama i lokalnim zajednicama za njegovu promociju, a u planu je i da se preduzeća koja se uključe u projekat okupe u asocijaciju i na taj način prenose svoja iskustva drugim kompanijama.

Saradnja obrazovanja i privrede

Zaokret u sticanju znanja

Neophodno je da se motivisanost poslodavaca za veće angažovanje u obrazovanju sprovede kroz sistemske mehanizme, pre svega preko praktične nastave, koja će im omogućiti da daleko efikasnije izvrše selekciju odgovarajućih kadrova, ocenjuje Vidosava Džagić, potpredsednica Privredne komore Srbije i predsednica Saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih.

Automehaničar, auto-limar, bravar, elektro-zavarivač, zavarivač - samo su neka na dugom spisku trogodišnjih zanimanja koja su prošle godine bila najtraženija u privredi, bilo da je reč o domaćim ili stranim kompanijama. U oba slučaja poslodavci traže kadrove koji poseduju praktična znanja i veštine iz struke, ali i socijalne veštine koje će omogućiti da se lakše uklope u timski rad i organizacionu kulturu preduzeća. Kada se ovakvi zahtevi prevedu na terminologiju u obrazovnom sistemu, to znači da je neophodno da se više obrazovnih profila koji su bili usko specijalizovani

Vidosava Džagić, potpredsednica Privredne komore Srbije i predsednica Saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih

integrišu u jedan i da se kroz posebne module obezbedi specijalizacija. Fleksibilni profili omogućavaju da se radnik brzo preusmeri na više različitih poslova, što je poseban zahtev malih i srednjih preduzeća. Dobar primer za to je profil turističkog tehničara u Austriji, koji je osposobljen za rad na recepciji, u kuhinji i restoranu, i održavanju objekta, objašnjava Vidosava Džagić, potpredsednica Privredne komore Srbije i predsednica Saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih.

Ove godine su u sistem srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji uvedena tri trogodišnja obrazovna profila (bravar-zavarivač, električar i industrijski mehaničar), za koje su prevashodno zainteresovana preduzeća iz metalske, mašinske i elektro-industrije. Predstavnici tih industrija su učestvovali i u kreiranju standarda zanimanja, nastavnih planova i

programa koji uključuju i praktičnu obuku u preduzećima, što je glavni zahtev poslodavaca, napominje naša sagovornica. „Takve zahteve, međutim, ne prati realnost, budući da rezultati jedne od anketa pokazuju da je svega 38% poslodavaca organizovalo praksu za učenike. Najčešći razlozi za izostanak prakse u preduzećima su nepostojanje odgovarajućih radnih i bezbednosnih uslova, zastarela oprema, nedostatak obučenih mentora i poznavanja načina na koji može da se organizuje takav vid rada sa praktikan-tima. Istovremeno, istraživanja koja su sprovedena na obrazovnim profilima u ogledu, kod kojih je značajno promenjen odnos opštih i stručnih predmeta i koji predviđaju više praktične nastave kod poslodavaca, pokazala su da i učenici i poslodavci ovakav nastavni program ocenjuju kao mnogo kvalitetniji. Međutim, evidentno je da i pored veoma do-

brih rezultata u praksi koji se mogu iskoristiti za modernizaciju takozvanih starih obrazovnih profila i pozitivnih odluka nadležnih obrazovnih institucija i Ministarstva, i dalje ima onih koji su sebi dodelili ulogu „branitelja zakona“ i teže da zastave reforme u stručnom obrazovanju. Zato verujem da će upis prve generacije na trogodišnje zanatsko-tehničke profile koje smo uveli uz podršku GIZ-a i uz direktnu uključenost poslodavaca, biti značajan korak ka suštinskoj reformi stručnog obrazovanja u skladu sa potrebama tržišta“, smatra Džagić.

Učenici prepoznaju šta im treba

Usklađivanje, međutim, nije lako projektovati na duži rok u situaciji kada se tehnološke promene odvijaju sve brže. Stoga je neophodno da se upravljanje ljudskim potencijalom i znanjem uspostavi kao osnova privrednog razvoja. „Razvijene zemlje su još davno shvatile da se proizvodni kapaciteti radnika jednako uvećavaju obrazovanjem kao i kupovinom novih tehnologija ili drugih vidova ulaganja“, podseća naša sagovornica i napominje da se u savremenim uslovima pod ljudskim kapitalom ne podrazumevaju samo kompetencije u struci, već i sistem vrednosti, stavovi i navike koje karakterišu kulturu celokupnog društva. Indikativno je da rezultati istraživanja među učenicima u Srbiji pokazuju da oni veoma dobro prepoznaju koja znanja i veštine su im potrebni u uslovima tržišne globalizacije. Njihovi odgovori se podudaraju sa odgovorima vršnjaka iz zemalja EU, kao i sa očekivanjima poslodavaca, ali učenici istovremeno prepoznaju da takva znanja i veštine ne mogu da steknu u domaćem sistemu obrazovanja. Zato reforme obrazovnog sistema podrazumevaju da pored upotrebljivih znanja u određenoj struci, učenici kroz školovanje treba da steknu i radne navike i radnu kulturu, da unaprede digitalnu pismenost i komunikacione veštine. „A to zahteva potpu-

nu promenu koncepta sticanja znanja, i zato se, između ostalog, zalažemo za veće uključivanje poslodavaca u kreiranje i sprovođenje praktične nastave po modelu koji je sličan „dualnom modelu“ obrazovanja, kakav funkcioniše u Nemačkoj i Austriji. Da podsetim, sličan model je funkcionisao i u Srbiji u vreme najintenzivnijeg industrijskog razvoja, sve do čuvene Šuvarove reforme“.

Novi model stručnog obrazovanja zahteva prilagođavanje i nastavnika kroz neprestano usavršavanje sopstvenog znanja, promenu nastavnih metoda, učila i načina komunikacije sa učenicima, ali i sa poslodavcima. Sa druge strane, potreba da se obezbede nedostajući kadrovi, posebno u proizvodnim i upravljačkim zanimanjima koje poslodavci najviše traže, ne zavisi samo od obrazovnog sistema, već i od sposobnosti poslodavaca da na odgovarajući način kreiraju radno mesto, vrše izbor kadrova i motivišu zaposlene na dalje usavršavanje. Naime, prema rezultatima istraživanja CEDEF OP, poslodavci se rađe odlučuju za usavršavanje mladih i visokoobrazovanih, jer smatraju da oni brže usvajaju nova znanja nego stariji i oni sa nižim kvalifikacijama. Ali, pokazalo se da nakon zapošljavanja, mali broj kompanija proverava da li sposobnosti zaposlenog odgovaraju radnom mestu na koje je raspoređen. Zato je za poslodavce od velike važnosti da jasno preciziraju zahteve radnog mesta, odnosno da konkretizuju neophodna znanja i veštine, definišu jasne opise poslova i jasna očekivanja od zaposlenog, ukazuje Džagić i dodaje: „Ukoliko preduzeća žele da se bolje pozicioniraju na tržištu, poslodavci, takođe, moraju da ulažu u kontinuirano obrazovanje svojih zaposlenih, što nije česta praksa u Srbiji, posebno u malim i srednjim preduzećima“.

Kako motivisati poslodavce

Zato je neophodno da se motivisanost poslodavaca za veće an-

gažovanje u obrazovanju sprovede kroz sistemske mehanizme, pre svega preko praktične nastave, koja će im omogućiti da daleko efikasnije izvrše selekciju odgovarajućih kadrova. „Obuka za uvođenje u posao se na ovaj način smanjuje, a efekti su bolji. Naravno da takav angažman košta, i zato postoje različiti načini da se poslodavac motiviše, poput refundiranja dela troškova iz državnog budžeta ili određenim poreskim podsticajima. Važno je i da se u Zakonu o radu uspostavi veza između prirede i obrazovanja kroz uvođenje takozvanih učeničkih i studentskih radnih mesta, i da se sačini njihov registar koji bi bio javno dostupan. Tako bi kompanije mogle aktivnije da se uključe u kreiranje kadrova koji su im potrebni, umesto da se isključivo oslanjaju na ponudu sa tržišta rada. Uvođenjem novih obrazovnih profila u trogodišnjem obrazovanju uz podršku GIZ-a, imaćemo priliku da pokažemo kako praktično izgleda model javno-privatnog partnerstva u obrazovanju a koji, na žalost, kao model finansiranja nije prepoznat u našoj Strategiji obrazovanja“.

Istovremeno, neophodno je da se promeni politika upisa u srednje stručne škole i da se više popularizuju zanatsko tehnička zanimanja, jer ćemo, inače, biti primorani da ove profile uvozimo. Za povratak ugleda ovih zanimanja među mladima, pored informacija o dobrim perspektivama na tržištu rada, neophodno je da se detaljnije upoznaju i o mogućnostima daljeg obrazovanja. Usvajanjem jedinstvenog nacionalnog okvira kvalifikacija (NOK), koji će biti usaglašen sa Evropskim okvirom kvalifikacija, objašnjava Džagić, u Srbiji će biti uspostavljen sistem koji će omogućiti i vertikalnu i horizontalnu prohodnost za doživotno učenje, odnosno mogućnost da se pri upisu viših stepena obrazovanja priznaju znanja i kvalifikacije koje je kandidat stekao kroz radno iskustvo.

Proizvođači o nedostatku proizvodnih kadrova

Diplome bez zanimanja

Srbiju nije moguće reindustrijalizovati ako taj proces ne predvodi proizvodnja, a nje nema ako se ne obezbedi kvalitetan zanatski kadar. Zato je neophodno osavremeniti zanatske profile i vratiti im ugled, saglasni su naši sagovornici iz kompanija UNIOR Components i Metalac Grupa, koje iza sebe imaju dugu i uspešnu proizvođačku tradiciju.

Ljubinko Mijailović, generalni direktor UNIOR Components

reindustrijalizaciji Srbije kao prioritetnom razvojnom cilju.

Preduzeće na čijem je čelu, preko 150 godina se bavi proizvodnjom specijalizovanih alata za različite industrije. Danas su to prevažno automobilska, avio, vojna i industrija poljoprivredne mehanizacije, a preduzeće izvozi u više od 20 zemalja. Zapošljava pretežno kadrove iz mašinske struke, ali najviše problema ima sa deficitom kvalifikovane radne snage kakvu srednje stručne škole više ne obrazuju. „Nedostaju nam operateri mašinske obrade za upravljanje numeričkim, odnosno CNC mašinama, kao i zavarivači. Politehnička škola u Kragujevcu ima smer za operater mašinske obrade, ali nastavni program ne obezbeđuje dovoljno praktičnih znanja. Najveći problem je nedostatak termoobrađivača materijala ili kalioničara, jer taj profil već skoro dve decenije ne obrazuje nijedna škola u Srbiji“, ističe Mijailović.

Ista situacija je u Gornjem Milanovcu, gde je preduzeće Metalac Grupa pre 55 godina zapo-

čelo proizvodnju u metalnoj industriji i, kako se ističe na korporativnom sajtu, „imalo boju plavog radničkog mantila“. Pored nadaleko čuvenog emailiranog posuđa, ova kompanija proizvodi inox i granitne sudopere, sve vrste bojlera, kartonsku ambalažu i preslikače za posude i izvozi u 25 zemalja na svim kontinentima. „Prevažno su nam potrebni kadrovi mašinskih i elektro struka, ali i kadrovi grafičke struke. Kod nas u proizvodnji postoje specifična zanimanja, kao što su potapači i limari-preseri, za koje i ne postoje odgovarajući programi srednjih škola“, kaže Aleksandar Marković, izvršni direktor za proizvodnju i IT Metalac Grupe, koji je i član Saveta za srednje stručno obrazovanje. „Problem deficita ovih zanimanja na tržištu je kompleksan, ali prvi razlog je nefleksibilnost i sporost školskog sistema u odnosu na tržišne promene. Navešću primer iz Gornjeg Milanovca. Takovo, nekadašnji gigant prehrambene industrije, od kako je privatizovano pre desetak godina rapidno smanjuje broj zaposlenih, a Tehnička škola iz ovog grada na prehrambenom smeru i dalje obrazuje kadrove koji bez dodatne obuke nemaju gde da se zaposle. Istovremeno, u gradu posluje više veoma uspešnih proizvođača raznih vrsta ambalaže i potreba za kadrom tog profila zaista postoji, kao i inicijativa Kluba privrede da se uvede jedno odeljenje grafičkog smera. Da bi se to sprovelo u delo potrebne su godine, a do tada se snalazimo kako možemo“.

Praksa, praksa, praksa...

Nadležni za obrazovni sistem krenuli su u izmenu nomenklature zanimanja koja se nije menjala

„Diplomirao sam na Mašinskom fakultetu, a pre toga sam završio Mašinsko-tehničku školu u Kragujevcu. Kao učenik Mašinsko-tehničke škole svake druge nedelje imao sam sedam dana praktične nastave na mašinama koje su se koristile u proizvodnji. Danas, u gradu koji je bio među industrijski najrazvijenijima u bivšoj Jugoslaviji, došli smo do toga da se mašinski tehničari uopšte više ne školuju, a da Politehnička škola jedva uspeva da za radnička zanimanja metalske struke oformi dva odeljenja godišnje“, komentariše Ljubinko Mijailović, generalni direktor kragujevačke kompanije UNIOR Components poziciju proizvodnih zanimanja u situaciji kada se uveliko govori o

dve decenije, tako da postojeća nomenklatura zanimanja ne prati adekvatno razvoj tehnologije, ocenjuje Jelena Veličković, nadležna za ljudske resurse u preduzeću UNIOR Components. „Zato je na našu inicijativu, a zbog potreba procesa rada, Politehnička škola uvela obrazovni profil Operater mašinske obrade kao ogledno odeljenje, jer je obrada na CNC mašinama budućnost. Učenici koji upisuju taj obrazovni profil kod nas obavljaju praktičnu nastavu, zajedno sa profesorima pratimo njihov razvoj, a najbolje zapošljavamo. Veoma smo zainteresovani da se predviđeni obim praktične nastave u nastavnim programima poveća, jer naše iskustvo pokazuje da je to presudno za brže uključivanje novozaposlenih u proizvodnju“.

Praksa, praksa, praksa, decideran je i Aleksandar Marković, koji smatra da bi nemački dualni sistem bio veoma koristan model za reformisanje srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji, i da bi zato poslodavci trebalo više da budu uključeni u kreiranje obrazovnih profila. „Izuzetno podržavam objedinjavanje više sličnih profila u jedan obrazovni profil, jer to povećava atraktivnost zanimanja i pruža veću mogućnost zapošljavanja zanatlije. Ali čak i u zanatsko-tehničkim profilima koji će biti uvedeni u nastavu od septembra uz podršku GIZ-a, predviđeno je suviše teorijske nastave. Mnogo je bolje da se nastavnim programom potenciraju praktične veštine koje će učenicima biti od koristi u budućem poslu. To će, sigurno, pre privući mlade ljude da upisuju ovakve smerove“.

Naši sagovornici su saglasni da bi preduzećima bilo isplativije da ulažu u buduće kadrove kroz praktično obučavanje učenika od samog početka njihovog obrazovanja, nego da sprovedu dodatne interne obuke za novozaposlene. „Jedva uspevamo da dođemo do deficitarnih profila, iako zapo-

šljavamo mlade i iz drugih krajeva Srbije, i zato smo spremni da finasiramo i stipendije i ulažemo u druge modele saradnje sa školama kako bismo taj problem rešili“, naglašava Ljubinko Mijailović. „Ovakvo, prvo moramo da prekvalifikujemo radnika da bi uopšte bio sposoban da radi na poslovima za koje je primljen, a potom nam treba od tri do pet godina specijalističke obuke da bi on zaista mogao kvalitetno da obavlja svoj posao. Za to vreme isplaćujemo mu platu koju objektivno ne zarađuje, a povrhu toga, iz proizvodnje moramo da povučemo i mentora koji ga za to vreme obučava. To je sa stanovišta isplativosti potpuno neracionalno, ali šta drugo da radimo kada profili koji nam trebaju ili se uopšte ne obrazuju, ili se ne obrazuju na odgovarajući način. Na primer, tražili smo ogledno odeljenje koje bi spojilo termičku obradu i zavaranje, jer su to srodne struke i takvi, ujedinjeni profili bi bili daleko bolje rešenje i za škole i za preduzeća“.

Majstor sa velikim M

Troškovi internih obuka novozaposlenih u Metalcu kroz opšte, a potom i specijalističke edukacije u najboljem slučaju su ekvivalentni bruto plati novozaposlenog, ali i značajno veći kada je reč o prekvalifikacijama za usko specijalističke struke kao što su alatničari, potvrđuje i Aleksandar Marković. On napominje da od nedostatka sluha za realnost ne boluju samo škole, već i lokalne samouprave, koje bi trebalo da aktivnije podržavaju brže promene u obrazovnoj politici. „Takođe, lokalne vlasti bi u saradnji sa lokalnim zajednicama iz inostranstva, ili bar kroz posete sličnim školama u drugim zemljama, mogle da obezbede edukaciju za nastavnike, jer moj utisak je da se nivo znanja i stručnosti nastavnog kadra ne zanavlja tržišnom brzinom“.

Aleksandar Marković, izvršni direktor za proizvodnju Metalac Grupe

Isti utisak deli Ljubinko Mijailović, koji dodaje da je gubitak za sve, a najviše za mlade ljude, ako država nastavi da vodi takvu obrazovnu politiku koja će najpre voditi računa o čuvanju nastavničkih radnih mesta, bez obzira što se iz godine u godinu obrazuju profili koji nikome ne trebaju. „Naš sadašnji većinski vlasnik, slovenačka kompanija UNIOR, suočavala se sa istim problemom u Sloveniji pre desetak godina. Sada su uspostavili bolju saradnju sa školama i mnogo organizovanje to rade, ali pre toga je bilo neophodno da država prepozna probleme i izvrši pritisak na obrazovni sistem da upisnu politiku i nastavne programe prilagodi realnosti“.

Prema mišljenju Aleksandra Markovića, država ne može da pravi dugoročno održivu razvojnu strategiju koja se zasniva na forsiranju različitih menadžerskih profila, do čijih diploma se lako i brzo dolazi. „Takvog kadra na tržištu imate u izobilju, a to su praktično ljudi sa diplomom, ali bez zanimanja. Ako svojoj zemlji želimo dobro, onda proizvodnja treba da predvodi razvoj, a to nije moguće bez kvalitetnog zanatskog kadra. Moramo ponovo reč majstor pisati sa velikim M. Mislim da je GIZ-ov projekat reforme zanatskih profila dobar put ka tom cilju i da će ga sve prave proizvodne firme podržati“.

Primer saradnje Tehničke škole i preduzeća iz Požege

Kada ti sistem poturi limun, ti napravi limunadu

Glavni akteri ove priče su jedna srednja škola i nekoliko poslodavaca, koji su zajedno pobedili srpsku apatiju i mladim ljudima pružili perspektivu. Zato sada najmlađe junake ove priče, učenike koji su upisali do nedavno nepopularne tehničke profile, odmah po diplomiranju čeka posao.

„Kada dunu vetrovi promena, neko gradi zid, a neko vetrenjače“. Ovako Slavko Đokić, direktor Tehničke škole u Požegi, u najkraćem objašnjava uspeh ove obrazovne ustanove u modernizaciji obrazovnih profila uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, kao i u saradnji sa lokalnim preduzećima Zlatiborskog okruga. Učenici se obrazuju za različite profile, od poslovnog administratora do turističkog tehničara, ali je rukovodstvo škole procenilo da najveći potencijal za zapošljavanje imaju profili iz mašinske struke. Stoga je doneta odluka da se četvorogodišnji obrazovni profil tehničar za kompjutersko

upravljanje prilagodi potrebama preduzeća Inmold, a sa Livnicom Požega i Livnicom Guča pokrene ogledni trogodišnji obrazovni profil livac-kalupar, koji će najboljim učenicima omogućiti da se odmah zaposle.

„Tako smo deci pružili perspektivu“, kaže Đokić, napominjući da je ona rezultat zajedničkih napora škole, poslodavaca, Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju GIZ i lokalne samouprave, uključujući i neophodna finansijska sredstva. „Lokalna samouprava i GIZ su u ovaj projekat uložili po 30.000 evra, Inmold oko 200.000 zajedno sa drugom CNC mašinom koju ćemo uskoro dobiti, a Livnica preko 28.500 evra“. Škola je uvela i evaluaciju rada zaposlenih, nakon koje je od 60 nastavnika njih 10 mo-

Direktor i nastavnici Tehničke škole Požega

ZNAČAJ MODERNIH ZANATA ZA PREDUZEĆA U SRBIJI

ralo da poboljša svoja predavanja, kao i predmet „Preduzetništvo“ kao obavezan predmet u trećoj godini školovanja. Po rečima pedagoga Snežane Stamatović, program je tako koncipiran da učenicima pruža najvažnija početna znanja za pokretanje sopstvenog posla, dok Zoran Jotić, pomoćnik direktora Tehničke škole, smatra da bi on trebalo da bude obavezan u svim srednjim školama. Na taj način, ističe, deca se ohrabruju da upravljaju svojim životom, a ne da zavise od tuđih odluka i očekuju da neko drugi brine o njima.

Nastavnici su tokom priprema za uvođenje profila livac-kalupar prvo kontaktirali lokalna preduzeća da bi saznali kakva znanja i veštine su im potrebni u okviru ove struke. Na osnovu dobijenih odgovora su koncipirali nastavni program, i po dobijanju dozvole nadležnog ministarstva pre tri godine formirali ogledno odeljenje za livce-kalupare, čiji polaznici tokom prve godine na praktičnoj nastavi u firmama provode jedan dan nedeljno, u drugoj dva, a tokom završne godine tri dana. Ovakva srazmera između teorijske i praktične nastave je pokazala odlične rezultate, potvrđuje profesorka mašinstva u ovoj školi, Slavica Totović. Međutim, ispostavilo se i da je neophodno da se propisima omogućiti fleksibilnije usklađivanje upisne politike sa kretanjima na tržištu, odnosno da se odluke o upisu svake nove generacije donose na osnovu procena koliko je tržište zasićeno određenim profilima, i da li će oni koji se upisuju po završetku školovanja moći i da se zaposle. To trenutno nije slučaj.

Stipendija i posao

Uspostavljanje ravnoteže između obrazovne strategije i promenljive potražnje za radnom snagom na tržištu je jedan od najtežih poslova i u razvijenim zemljama, a ova problematika je posebno delikatna u manjim sredinama. Livnica Požega je postala poznata i u najširoj javno-

sti zato što je među retkim preduzećima u ovoj industriji koja pozitivno posluju i što je zanimanje pred odumiranjem vratila na listu perspektivnih profesija u Zlatiborskom okrugu. Njen direktor Nikola Šojić, međutim, priznaje da ne mogu sa sigurnošću da projektuju koliko radnih mesta će otvoriti u narednim godinama, usled izuzetno nestabilnih uslova na tržištu. „Mašinska industrija, čiji smo dobavljači, je u veoma lošoj situaciji. U Srbiji je nekada radilo preko 30 livnica, a sada ćemo biti srećni ako ih ostane i pet. Mi izvozimo 90% svoje proizvodnje, prošle godine smo zaposlili 33, a ove 22 nova radnika kojima uredno izmirujemo sve obaveze, što je pravi podvig u uslovima koji su krajnje destimulativni za proizvodnju i izvoz. Ali kada bi država počela da stimuliše izvoz, mogli bismo odmah da zaposlimo još 100 radnika“.

Livnica Požega je prva u zemlji započela drugačiji model saradnje sa jednom srednjom školom, kako bi obezbedila kadrove koji joj zaista odgovaraju. Uvođenje profila livac-kalupar, međutim, nije išlo glatko. Prve godine odziv učenika je bio slab, i pored garancija da će po završetku školovanja dobiti posao. Ali već sledeće godine, kada su budućim učenicima ponuđene i stipendije, Tehnička škola Požega je formirala

celo odeljenje i takav trend se nastavio. U Livnici su, takođe, veoma zadovoljni ovakvim odzivom, jer umesto prekvalifikovanih radnika iz srodnih struka, prvi put posle dužeg vremena će dobiti školovane livce, a direktor Šojić je uveren da će interesovanje za ovo zanimanje nastaviti da raste. „Kada krenu ogromna otpuštanja u preduzećima u restrukturiranju i u javnom sektoru, mladi će na teži način shvatiti koliko je bolje školovati se za struku sa izgledom za zaposlenje, nego za zanimanja koja zvuče atraktivno, ali sa kojima se provode godine na evidenciji nezaposlenih“.

U Livnici naglašavaju da su veoma zadovoljni saradnjom sa Tehničkom školom Požega, kao i njenim đacima. Zato će im obezbediti posao, a onima koji žele da nastave školovanje neće tražiti da vrte stipendije. Naprotiv, nastaviće da finansiraju njihovo usavršavanje ali sa obavezom da se posle više škole ili fakulteta zaposle u Livnici Požega. „Siguran sam da će nam se ovo ulaganje isplatiti. Iako interna obuka kadrova koji su iškolovani za srodne mašinske struke traje samo 6 meseci a školovanje livca-kalupara 3 godine, nama će se ulaganja vratiti već sa prvom generacijom kadrova koji su obrazovani prema našim potrebama i za više srodnih poslova“, uveren je Šojić.

Njegovo uverenje deli i tehnički direktor Slobodan Lukić. „Tokom trogodišnjeg školovanja, livci-kalupari dobar deo nastave provedu u našim proizvodnim halama, ne kao posmatrači, već kao aktivni učesnici. Kada izađu iz škole, više im rad nije stran“. Lukić ističe da im je veoma važno da đake, pored neophodnih veština u struci, nauče kako da u procesu proizvodnje zaštite i sebe i životnu sredinu.

Studijska putovanja za praktikante

Slično iskustvo ima i preduzeće Inmold, koje od svog osnivanja 2006. kontinuirano beleži rast poslovanja. Kompanija za potrebe domaće i strane industrije proizvodi alate za livenje plastike, industrijske robote koji ih opslužuju i vrši reparaciju oštećenih alata laserskim zavarivanjem. Pošto lokalna ponuda radne snage nije bila odgovarajuća, osnivač preduzeća Goran Janković je odlučio da taj problem reši tako što će u saradnji sa Tehničkom školom omogućiti kvalitetnije obrazovanje tehničara za kompjutersko upravljanje.

Vladan Vesnić, profesor Tehničke škole Požega koji je od početka uključen u ovaj projekat, kaže da Inmold trenutno stipendira najbo-

ljih 29 učenika svih godina, koji će posle završetka škole zaposlenje sigurno naći u ovoj kompaniji. „Učenicima koji su u teškoj materijalnoj situaciji je od presudne važnosti to što imaju obezbeđenu stipendiju i što im se rad na praksi u preduzeću plaća od 120 do 150 dinara po satu. To ih je i podstaklo da upišu ovaj profil, jer neki od njih su jedini u porodici koji privređuju i zato se trude da i subotom dolaze u preduzeće na praksu. Pored toga, kompanija je prvu generaciju stipendista, njih 12, u pratnji dva profesora poslala u Austriju i Nemačku, gde su imali priliku da se upoznaju sa najsavremenijim tokovima u ovoj oblasti. Mada je ove godine ekonomska situacija teža, vlasnik preduzeća je ponovo izdvojio sredstva za studijska putovanja praktikanata, što je odluka vredna poštovanja“.

Janković objašnjava da je ideju da na ovaj način uloži u obrazovanje kadrova koji mu trebaju dobio u razgovorima sa vlasnicima uspešnih malih i srednjih preduzeća, koji su imali isti problem: deficit kvalitetne radne snage. „Na osnovu razvojnog plana poslovanja, shvatio sam da je bolje da ulažem u kvalitetno obrazovanje budućih zaposlenih nego da se bavim „brzinskom“ prekvalifikacijom kadrova iz dru-

gih struka. Radujem se što ćemo uskoro primiti prvih 12 stipendista na posao, koji bi trebalo da zamene kolege kojima je već vreme za penziju“, najavljuje Janković.

Učenici deo praktične nastave pohađaju na mašinama i simulatorima mašina u školskom Centru savremenih tehnologija za obuku učenika, a deo u proizvodnim halama u Inmoldu. „Lično sam se uverio da sistem sa preovlađujućom praktičnom nastavom dobro funkcioniše u firmama iz inostranstva koje su nam kooperanti, od kojih možemo dosta da naučimo. Domaći privrednici bi trebalo da se pored sa kompanijama iz razvijenijih zemalja i da primenjuju njihova rešenja koja su se pokazala kao uspešna. Zato i želim da moji budućni zaposleni vide kako se ovaj posao radi u svetu“. Janković je pored studijskih putovanja dvojici najboljih stipendista platio i ekskurziju u Grčku, kako bi naučili da se snalaze i komuniciraju i van poznatog okruženja.

Svi naši sagovornici kažu da zaista rade kao tim i da na taj način pomažu i sebi i sredini u kojoj žive. „Naš put je težak i vremeniski zahtevan, ali kada vidimo decu koja imaju perspektivu i poslodavce koji su zadovoljni, sigurni smo da su se svi naponi isplatili“, kaže Snežana Stamatović iz Tehničke škole Požega. Rezultati bi bili još bolji kada bi se saradnja između obrazovnih ustanova i preduzeća sistemski organizovala, ističe direktor Livnice Požega Nikola Šojić. „Požega, na primer, ima fabriku nameštaja, Budimku, preduzeća u mašinskoj i drugim industrijama, i trebalo bi da se na osnovu njihovih potreba, ali i projekcija o budućim investicijama, osmisli i obrazovna strategija. To zahteva institucionalnu saradnju i odgovarajuću regulativu. Za sada, mi to radimo isključivo kroz ličnu inicijativu, ali je rezultat prilično dobar. Jer, ko u Srbiji može da se pohvali da je školsku diplomu dobio 16. juna, a radnu knjižicu već sutradan“.

Goran Janković, direktor preduzeća Inmold

Industrijski mehaničar

Novo vreme, novi profil

Učenici koji upišu smer industrijski mehaničar u Tehničkoj školi u Pećincima, obavljaće praksu u kompaniji Bosch, u fabrici za proizvodnju sistema brisača. Prve praktikante u fabrici očekuju u oktobru, najavljuje generalna direktorka kompanije u Srbiji Jovanka Jovanović, a učenici će prolaziti različite vidove obuke, od radionice do individualnog rada u manjim projektima.

Tehničkoj školi u Pećincima, a da se praksa realizuje u saradnji sa kompanijom Bosch, u njenoj fabrici za proizvodnju sistema brisača. Prve praktikante u fabrici očekuju u oktobru, kaže Jovanka Jovanović, generalna direktorka kompanije Bosch u Srbiji. Ona pojašnjava da će kombinovanjem teorijskog znanja koje će steći u školi, uz praktično znanje i tehničke kvalifikacije koje će dobiti u fabrici, učenici biti adekvatno osposobljeni za potrebe privrede i imati veću mogućnost za zapošljavanje u oblasti industrijske mehanike nakon završenog školovanja. „Do sada je školovanje u ovoj oblasti bilo u najvećem delu zasnovano na teoriji, uz veoma malo praktičnog znanja, ili bez ikakvog praktičnog iskustva“, napominje Jovanović, dodajući da bi fokus u reformi srednjeg stručnog obrazovanja trebalo da bude na većem obimu prakse tokom školovanja i tešnjoj saradnji obrazovnih institucija sa privredom.

Edukacija u fabrici će se realizovati tako što će se praktične obuke kombinovati sa obukama u radionici u oblastima održavanja, tehničke funkcije opreme i dr. „Učenici će, takođe, raditi u samoj proizvodnji, uk-

ljučujući popravku i održavanje mašina i učešće u manjim projektima kao što je individualni rad na konstruisanju malih sklopova“, najavljuje naša sagovornica.

Dugoročna ulaganja u obrazovanje

Bosch fabrika za proizvodnju sistema brisača je počela sa radom sredinom 2013. godine i trenutno u proizvodnom pogonu u Pećincima ima 140 zaposlenih, a do kraja ove godine u toj fabrici je planirano otvaranje još 230 novih radnih mesta. U pogledu visokoobrazovanog kadra, najizraženije su potrebe za mašinskim inženjerima, zbog čega je kompanija već uspostavila saradnju sa Mašinskim fakultetom u Beogradu, a kada su u pitanju zanatsko-tehnički profili, najdeficitarniji su mehaničari, mehatroničari i električari.

Svi novozaposleni u Bosch-u u Srbiji pohađaju treninge kako u zemlji tako i u inostranstvu u trajanju od mesec dana do godinu i po dana, u zavisnosti od radnog mesta i složenosti posla. Ulaganje u obrazovanje kadrova je u kompaniji prioritet, ističe Jovanović. „Dolaskom na tržište Srbije, još od 1997. kada je Bosch predstavništvo počelo sa radom, zatim sa formiranjem preduzeća 2006. godine, a naročito sa osnivanjem proizvodnje, Bosch se opredelio za dugoročni razvoj poslovanja kako na tržištima Srbije, Crne Gore i Makedonije tako i za širenje poslovanja na tržištu EU zemalja, imajući u vidu da je proizvodnja iz Bosch fabrike u Pećincima kompletno namenjena izvozu. Tako gledano, ulaganje u nove obrazovne profile je od izuzetnog značaja i ne treba ga meriti rokovima u kojima je isplativo“.

Šta sve može bravar-zavarivač

Ljubav „na prvu varnicu“

Zbog stalnih potreba za odgovarajućim kadrovima u proizvodnji vetrogeneratora u Subotici, kompanija Siemens razmatra mogućnost da učenicima koji se opredele za upis smeru bravar-zavarivač obezbedi praksu u fabrici kako bi se već tokom školovanja upoznali sa procesom rada, kao i materijalnu nadoknadu za njihov rad. U poslu zavarivača, žene su često bolje od muškaraca, „jer su staloženije i imaju stabilniju ruku“, tvrdi Aleksandar Đorđević, tehnolog i inspektor zavarivanja ali i zavarivač i član UO Društva za unapređivanje kvaliteta zavarivanja, koji se u ovaj posao zaljubio „na prvu varnicu“ i kaže da se nikada nije pokajao.

Kompanija Siemens u svojoj fabrici generatora u Subotici zapošljava skoro 1.000 ljudi, a broj radnih mesta je samo tokom poslednjih godina dana – udvostručen. Taj rast bi verovatno bio i veći, kada bi u fabrici lakše dolazili do odgovarajućih kadrova. „U Subotici nedostaju operateri na CNC mašinama, ali i zavarivači i farbari pa smo primorani da pri selekciji pravimo određene kompromise selektujući kandidate kod kojih procenimo da imaju želju i potencijal da usvoje znanja i obuke koje mi obezbeđujemo jer onih sa specifičnim iskustvom i znanjem nema“, opisuje kako to snalaženje izgleda Desa Damljanović, rukovodilac HR odeljenja u ovoj kompaniji. Iako se na oglase za poslove koji zahtevaju trogodišnje ili četvorogodišnje obrazovanje javljaju i kandidati sa fakultetskim diplomama, Siemens nastoji da usled nedostataka profila koji im zaista trebaju, zaposli one koji imaju bar neko predznanje iz delatnosti za koju konkurišu.

Zato prednost imaju profili iz mašinske i elektrotehničke struke, što je uticalo i da se interne obuke za novozaposlene, koje su ranije trajale više meseci, sada obave za dvostruko kraći period. Ušteda vremena koje se potroši na uvođenje novih radnika u posao bi bila još veća, naglašava Damljanović, kada bi kompanija na tržištu rada mogla da pronađe odgovarajuće profile, koji su već kroz školovanje pored teorijskog, usvojili i neophodna praktična znanja.

S obzirom da konkurentska prednost na tržištu pre svega za-

Desa Damljanović,
rukovodilac HR
odeljenja Siemens-a

visi upravo od znanja, u kompaniji su odlučili da ne čekaju na ishode obrazovnih reformi i da neke od profila koji im nedostaju pokušaju da obezbede sopstvenom inicijativom. „Na osnovu petogodišnjeg plana razvoja naše fabrike u Subotici, zaključili smo da nam je neophodno da obezbedimo radnike koji su obučeni za profil bravar-zavarivač. Zahvaljujući podršci GIZ-a, stupili smo u kontakt sa Tehničkom školom „Ivan Sarić“ iz Subotice sa predlogom da uspostavimo saradnju u obrazovanju ovog profila“, kaže Damljanović i dodaje: „Ranije smo na ova radna mesta zapošljavali zavarivače koji su prvo morali da prođu internu obuku u našoj kompaniji u Srbiji, a potom smo ih slali u Nemačku na dodatne specijalizacije. Tek nakon toga, mogli su da počnu da rade u subotičkoj fabrici. S obzirom da su stekli kompetencije koje su izuzetno tražene i u drugim preduzećima u Srbiji, dešavalo nam se da neki od njih pređu u druge kompanije. Ali, to je rizik na koji svaki poslodavac mora da računa kada su

ZNAČAJ MODERNIH ZANATA ZA PREDUZEĆA U SRBIJI

u pitanju deficitarni kadrovi“. Naša sagovornica je uverena da bi, iz tih razloga, obrazovanje budućih bravara – zavarivača u subotičkoj školi, ukoliko bi se odazvao dovoljan broj đaka, bilo od koristi ne samo za Siemens, već i za celu lokalnu zajednicu. „Nadam se da će i učenici i njihovi roditelji shvatiti koliko je ovo zanimanje perspektivno. U Evropi radni sat zavarivača sa licencama, odnosno atestima, neretko košta koliko i radni sat inženjera, a to je trend koji se i ovde već polako prepoznaje. Zato će Siemens, kada dogovor sa školom bude finalizovan, učenicima obezbediti praksu u našoj fabrici, kako bi se već tokom školovanja upoznali sa procesom rada, a praktikantima će biti obezbeđena i određena nadoknada za njihov rad“.

Što veštiji, to plaćeniji

Sličnih pokušaja je bilo i ranije, kada je na inicijativu preduzeća Messer Tehnogas u Srbiji otvoreno 5 odeljenja za školovanje zavarivača na smeru Tehničar za reparaturu. „Međutim, u njihovom nastavnom programu praksa nije bila odgovarajuće zastupljena, kao što je to slučaj sa dualnim sistemom za koji se zalaže GIZ“, ocenjuje Aleksandar Đorđević, zavarivač i član UO Društva za unapređivanje kvaliteta zavarivanja. Đorđević se, kaže, iako ga je otkrio tek u 35. godini, zaljubio u ovaj zanat „na prvu

varnicu“, a i danas se kroz aktivnosti Društva bori za unapređenje položaja zavarivača.

Potrebu za školovanjem ovog profila koji je neophodan u mašinskoj, energetske i građevinske industriji, ne treba posebno dokazivati - dovoljno je otvoriti oglase za posao, u kojima brojne kompanije traže atestirane zavarivače. Đorđević objašnjava da su atesti potvrda da zavarivač poseduje odgovarajuće praktično znanje, a izdaju ih akreditovane ustanove kao što su Zavod za zavarivanje, Institut Goša i brojni drugi. Dobri zavarivači obično imaju nekoliko sertifikata, prema različitim kriterijumima koje ovaj zanat traži (tehnika zavarivanja, vrsta materijala, debljina materijala), i zahvaljujući tome veoma lako dolaze do posla.

Naš sagovornik ocenjuje da ni mladi ni njihovi roditelji nisu dovoljno informisani o takvim kretanjima na tržištu, odnosno da je reč o zanatu od kojeg može veoma pristojno da se živi. „Iako zavarivači u Srbiji ne mogu da ostvare zarade kao njihove kolege u razvijenijim zemljama, oni zarađuju više od mnogih drugih profesija, čak i nekih koje zahtevaju visoko obrazovanje. Zavarivači u preduzećima u proseku zarađuju oko 500 evra, ali zavisno od radnog mesta, zarada može biti višestruko veća. Na primer, zavarivači na kotlovskim postrojenjima u termoelektranama za

mesec dana remonta postrojenja zarade oko 2.500 evra“.

Žene imaju stabilniju ruku

Zbog ogromne potražnje, veliki broj zavarivača radi i dodatne poslove, pa na kraju meseca oni imaju veoma pristojne prihode u odnosu na domaći standard. Ovo zanimanje je i svojevrstan „globalni pasos“ za one koji su stvarno kvalitetni u svom poslu, pa u inostranstvu mogu da zarade daleko više. „Skoro sam boravio u Norveškoj, gde zavarivači zarađuju čak 4.500 do 7.000 evra mesečno. Međutim, za većinu naših zavarivača prepreka je nepoznavanje stranih jezika i činjenica da su svoje radno iskustvo stekli na tehnologijama koje su u razvijenim zemljama već odavno prevaziđene“, komentariše Đorđević. „Takođe, treba razbiti zabluđu da je zavarivanje isključivo muški posao, jer za žene važi da imaju stabilniju ruku i da su staložene. Kada su kineske firme radile u Srbiji, dovodile su svoje zavarivače, i sve su bile-žene!“

Kod nas su, međutim, muškarci i žene ravnopravni po slaboj zainteresovanosti da upišu škole koje obrazuju za ovaj profil, kao i po pomami za fakultetskim diplomama. A kada ih steknu, mnogi su primorani da se prijavljuju za poslove za koje nisu morali da studiraju. „Često nam se na oglase za pozicije za koje je potrebna srednja škola javljaju fakultetski obrazovani ljudi, što je svojevrstan gubitak kako za njih tako i za ceo sistem jer je uloženo mnogo vremena i novca u njihovo obrazovanje i sticanje zvanja koje, na kraju, tržište rada ne prepoznaje kao potrebno“, opisuje iskustvo kompanije Siemens Desa Damljanović. Zato, veruje, uporedo sa ekonomskim reformama treba raditi i na „reformisanju“ predrasuda da zanati ne mogu biti unosni. Naprotiv, vešte zanatlije su onaj deo radne snage koje automatizacija ne može da zameni. „I zato je dobro da se mladi opredeljuju za struke koje će im opobezbediti posao u proizvodnji, jer proizvodnja je najvažniji oslonac svake jake ekonomije u svetu“, poručuje Damljanović.

Aleksandar Đorđević, tehnolog i inspektor zavarivanja

Električar kakvog traži privreda

Preko prakse do posla

Jedna od najvažnijih novina u nastavnom programu za profil električara, koji će učenici moći da pohađaju od ove školske godine, je značajno veći obim prakse u preduzećima. S obzirom da je ovo zanimanje deficitarno, poslodavci su spremni da motivisanog učenika nagrade stipendijom i da ga po završetku školovanja odmah zaposle.

Svršeni osnovci koji se u junu opredele za zanimanje električara, obučavaće se po novom nastavnom programu koji je usaglašen sa savremenim tehnološkim zahtevima i prilagođen potrebama poslodavaca, najavljuje Milan Vukobrat, predsednik Zajednice elektrotehničkih škola i direktor ETŠ „Mihajlo Pupin“ iz Novog Sada. Program je koncipiran u saradnji Zavoda za unapređenje obrazovanja i predstavnika privrede, i pored sticanja neophodnih znanja za rad na električnim instalacijama u preduzećima i domaćinstvima, učenici će se kroz izborne predmete dodatno obučavati za poslove na ugradnji savremenih instalacija u sistemima kao što su protivpožarni sistemi, interfoni, sistemi nadzora i drugi.

Milan Vukobrat, predsednik Zajednice elektrotehničkih škola i direktor ETŠ „Mihajlo Pupin“ iz Novog Sada

Posebno značajna novina u nastavnom programu je veći obim praktične nastave koja će se pretežno obavljati u preduzećima. „To znači da učenik u prvoj godini jedan dan nedeljno provodi u školskoj radionici, gde savlada osnove praktičnih veština i elemente bezbednosti i zaštite na radu. U drugoj godini školovanja, učenik dva dana nedeljno provodi na praktičnoj nastavi u preduzeću, dok u trećoj, završnoj godini, na praksi u proizvodnji provodi tri dana nedeljno. Time smo izašli u susret zahtevima poslodavaca da učenik više vremena provodi u proizvodnji, da stekne radne navike i bolje upozna radne procese. Iskustvo koje smo do sada stekli kroz saradnju ETŠ „Mihajlo Pupin“ sa preduzećima je veoma ohrabrujuće. Poslodavcima je jako stalo da privuku kvalitetne radnike, posebno u deficitarnim zanimanjima u koje spadaju i mnogi zanatsko-tehnički profili, i spremni su da motivisanog učenika nagrade stipendijom i da ga po završetku školovanja odmah zaposle“, ističe Vukobrat.

On dodaje da su među zainteresovanim poslodavcima, pored velikih kompanija, i uspešna i izvozno orijentisana mala i srednja preduzeća, a dodatna prednost osavremenjavanja ovog profila je što će učenik, zahvaljujući stečenim znanjima, moći i da pokrene sopstveni posao, ukoliko to želi.

Mogućnosti daljeg obrazovanja

Komentarišući protivurečnu situaciju da poslodavci ne mogu da nađu profile koji im trebaju, a da sa druge strane veliki broj mladih ljudi godinama čeka na posao, naš sagovornik kao jedan od razloga navodi i nedovoljnu informisanost javnosti o promenama u statusu zanatsko-tehničkih zanimanja na tržištu rada: ona su ne samo tražena, već i dobro plaćena u odnosu na prosečnu zaradu u Srbiji, a savremena proizvodnja je zasnovana na visokom stepenu automatizacije i bezbednosnih standarda. Uprkos tome, elektrotehničke škole u pogledu upisa trogodišnjih zanimanja dele sudbinu ostalih srednjih stručnih škola. „Evidentno je opadanje interesovanja za "majstorska" zanimanja usled delovanja više faktora. Na prvom mestu je široko rasprostranjen stav da to nisu atraktivna zanimanja, a na negativan trend upisa trogodišnjih profila utiče i demografski faktor, odnosno smanjenje ukupne populacije učenika, kao i upisna politika koja ima za posledicu prelivanje ka četvrogodišnjim zanimanjima. U upisnoj kvoti trogodišnja zanimanja učestvuju sa oko 15%, što je nedovoljno da odgovori potrebama tržišta“, ocenjuje Vukobrat.

Povrh toga, ističe, praksa pokazuje da i oni koji upišu trogodišnje profile to retko rade zato što

zaista imaju želju da se bave određenom profesijom, već je najčešći razlog nedovoljan broj bodova za upis na četvorogodišnja zanimanja, odnosno slab uspeh u osnovnoj školi. Među zanatsko-tehničkim zanimanjima, najpopularniji profil je autoelektričar, koji većina upisanih pohađa sa ciljem da nastave ili prošire porodični posao. Sa druge strane, veoma je slab interes za profil montera telekomunikacionih mreža, kojih nema na tržištu rada. Potrebe poslodavaca za ovim, i drugim nedostajućim zanimanjima rešavaju se prekvalifikacijom nezaposlenih lica kroz vanredno školovanje, što je neracionalno i skupo.

Moderno poslovanje odlikuju veoma brze promene. U skladu sa tim, promene u obrazovanju zanatsko tehničkih profila, kao i celokupna reforma srednjeg stručnog obrazovanja, usmerene su na cilj da mladi kroz školovanje steknu što više kompetencija, kako bi bili sposobni da što pre nađu posao i brže se prilagode zahtevima da mogu da rade na različitim radnim mestima. „Uz to, učenici tokom školovanja izučavaju i elemente preduzetničkih veština, osnivaju virtuelne firme i učestvuju na odgovarajućim takmičenjima. Tako ih podstičemo da veruju u sebe i razmišljaju o samozapostavljanju u situaciji kada je u zem-

lji svaki drugi mladi čovek u uzrastu do 24 godine nezaposlen“.

Bilo da se opredele za zanimanje električara, ili neki drugi zanatski profil, učenici koji završe trogodišnje obrazovanje mogu da nastave školovanje kao vanredni učenici u srednjim školama i tako steknu dodatne kvalifikacije. Takođe, mogu da nastave sa formalnim obrazovanjem i na pojedinom visokim stručnim školama, objašnjava naš sagovornik, ukazujući da je dodatno usavršavanje ne samo moguće, već i neophodno. „Školovanje, svako, nije kraj obrazovanja; svi moraju tokom života da neprekidno uče i usavršavaju se. Tehnologija se danas razvija takvom brzinom, da samo oni koji dobro poznaju struku i prate novitete mogu ostati u poslu. Ostali, koji to ne shvate na vreme, bivaju isključeni sa tržišta rada pre ili kasnije. Pogledajte, na primer, koliko tokom godine treba da uči jedan serviser mobilne opreme da bi održao korak sa neprestanim tehnološkim promenama u toj industriji“.

Dobitna kombinacija

Za uspešan nastavak reforme u stručnom obrazovanju i značajnije smanjivanje nezaposlenosti među mladima, posebno je važno da se unapređuje partnerski odnos i saradnja sa privredom, naglašava

Vukobrat. „U toj podeli posla, privredi pripada veće učešće u realizaciji praktične nastave za učenika, dok škola daje opšte i opštestručno obrazovanje. To je kombinacija u kojoj svi dobijaju: učeniku je obezbeđena kvalitetnija praktična nastava, privreda lakše dolazi do kadrova koji odgovaraju njenim potrebama, a škole više nisu opterećene kako da nabave novac za opremanje radionica, posebno u situaciji kada tehnologija zastareva za sve kraće vreme. Umesto toga, raspoloživi novac može da se uloži u inoviranje i podizanje kvaliteta ostalih vidova nastave“.

Još jedan važan uslov je uvođenje majstorskog ispita, kao što je predviđeno Strategijom razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine, kao i razvoj zanatskih komora. „Vraćanje ugleda majstorskom zvanju, povećanje atraktivnosti zanatskih zanimanja i komorsko povezivanje zanatlija neophodni su kako bi naše obrazovanje imalo jakog i pouzdanog partnera“, uveren je naš sagovornik. Slično modelu da pojedine domaće i strane kompanije finansiraju otvaranje novih smerova na tehničkim fakultetima da bi na taj način obezbedile kadrove koji su im potrebni, razvoj javno-privatnog partnerstva je poželjan oblik saradnje i između srednjih stručnih škola i privrede. „Tako stručno obrazovanje ispunjava svoju osnovnu svrhu – školuje pojedinca za svet rada. Ukoliko taj svet rada već ima svoje konkretno ime i konkretno radno mesto za svršenog učenika ili studenta, utoliko lakše možemo reći da smo ostvarili svoj društveni cilj. Stoga i polazem velike nade u uspeh ove faze projekta reforme srednjeg stručnog obrazovanja koja je fokusirana na trogodišnja tehnička zanimanja, i koju smo, uz podršku GIZ-a, započeli uvođenjem tri profila koja su veoma tražena na tržištu rada. Uveren sam da je javno – privatno partnerstvo moguće uspešno realizovati i na nivou srednjeg, pogotovo zanatskog obrazovanja“.

Predrasude o zanatsko-tehničkim zanimanjima

Bolje u hladu, nego u radu

Zavarivači, električari, tesari, zidari, stolari - sve su to zanimanja sa kojima se u Srbiji ali i inostranstvu lako nalazi posao. Uprkos tome, na evidenciji nezaposlenih se već godinama uvećava broj onih sa fakultetskim diplomama, jer većina roditelja i dece u Srbiji veruje da je akademsko obrazovanje garancija za dobitnu kombinaciju: veću platu i visok društveni ugled sa manje rada.

Za većinu stanovnika Srbije, kako pokazuju mnoga istraživanja javnog mnjenja, merilo dobrog života i standarda i dalje je vezano za zemlju i sistem koji ne postoje već više od dve decenije. Ono što je paradoks u nostalgiji za vremenima kada su svi mogli da se besplatno obrazuju, leče, priušte letovanja i zimovanja, je činjenica da su takozvana radnička zanimanja, koja su u bivšoj Jugoslaviji promovisana kao posebno cenjena, danas na samom dnu liste poželjnih profesija. Na primer, prema ispitivanjima javnog mnjenja iz 1963. oko 80% anketiranih građana bilo je zadovoljno time što su radnici, a 70% njih je verovalo da ih društvo poštuje. Sada je situacija potpuno

suprotna. Nakon devedesetih godina prošlog veka kada su se urušile fabrike, i kada su i najkvalifikovaniji radnici spali na mesečnu platu od svega 3 nemačke marke, a potom i mnogi od njih ostali bez posla, radnička zanimanja su postala sinonim za nesiguran i slabo plaćen posao i za društveni status gubitnika.

Uprkos pokazateljima sa evidencije Nacionalne službe za zapošljavanje da su oni koji završavaju trogodišnje profile među licima koja se najbrže zapošljavaju, kao i da su pojedine tehničko-zanatske struke u preduzećima daleko traženije od fakultetskih zvanja (sa izuzetkom programera, mašinaca i građevinskih inženjera), broj upisanih učenika na trogodišnje smerove u srednjim stručnim školama konstantno opada. Samo u 2013. godini je 368 odeljenja zatvoreno, i to mahom onih koja su školovala za zanatsko-tehničke struke. Najviše nepopunjenih odeljenja bilo je u mašinskim školama, poljoprivredno-prehrambenim, građevinsko-geodetskim, drvnim i šumarskim ali i tekstilnim i kožarskim. U Beogradu se ove godine nije školovao nijedan stolar, drvomodelar, izrađivač muzičkih instrumenata od drveta, a trenutno najbeznadežnije deluje budućnost tapetarstva - smer koji nije imao nijednog polaznika u celoj Srbiji.

Džek pot: državni posao

Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju GIZ je u decembru 2013. godine sproveda istraživanje „Imidž zanatsko-tehničkih zanimanja u Srbiji“ na uzorku od 130 roditelja i 131 deteta uzrasta od 13 i 15 godina. Rezultati su pokazali da većina dece i roditelja gaji ve-

liku odbojnost prema ovim zanimanjima, čak i u slučaju zagarantovanog posla i dobre zarade u struci. Razlog odbojnosti prema ovim profesijama možda najbolje ilustruje podatak da samo 14,5% dece misli da bavljenje zanatskim poslom može da ih učini zadovoljnim i srećnim, a takvi odgovori preovlađuju i u najnerazvijenijim delovima Srbije.

U razgovoru sa ispitanicima anketari su došli do podatka da većina njih (85,4%) živi u domaćinstvima koja imaju četvoro ili više članova, od čega je dvoje dece (kod 65% ispitanih). Ove porodice mesečno raspolažu sa manje od 60.000 dinara, što je iznos koji je niži od izračunate prosečne potrošačke korpe za februar 2014. godine. I pored loše materijalne situacije, 9 od 10 roditelja želi da njihovo dete završi fakultet, jer smatraju da će mu to omogućiti veću zaradu i lakše zapošljavanje. Međutim, većina ispitanika nije znala odgovor na pitanje koje su profesije u Srbiji najtraženije, što pokazuje da nisu upoznati sa informacijama sa tržišta rada i da njihovo vrednovanje fakultetske diplome nije rezultat objektivnih pokazatelja o potražnji za radnom snagom.

Većina roditelja smatra i da je fakultetska diploma garancija za visoka primanja, bez uvida u statističke podatke o kretanju zarada u Srbiji, niti u to koliko su plaćena pojedina zanatsko-tehnička zanimanja. Javnost je, na primer, malo upućena u podatak da zavarivači u Srbiji retko zarađuju ispod 500 evra, a da u udarnim mesecima remontovanja termoelektrana atestirani varioci sa prekovremenim radom zarađuju i po 250.000 dinara. Zaposleni u strukama koje su pred

ZNAČAJ MODERNIH ZANATA ZA ZAPOSŁJAVANJE MLADIH

odumiranjem zarađuju isto ili više od fakultetski obrazovanih, pri čemu zvanični podaci ne daju potpunu sliku jer se deo ovih profesija obavlja u tzv. „sivoj zoni“. Kada se time, pak, pozabave mediji (tekst “Dobro plaćeni poslovi i bez diplome” na portalu Gde investirati), na osnovu cena njihovih usluga pomnoženih sa određenim brojem radnih dana u mesecu, proizilazi da keramičari, parketari, vodoinstalateri, mehaničari, električari, majstori za grejanje, monter, serviseri klima, moleri, stolari i slične profesije mesečno zarađuju od 50.000 do 140.000 dinara. Treba imati u vidu da je prema podacima RSZ prosečna neto zarada u Srbiji u februaru 2014. iznosila 44.057 dinara.

Međutim, indikativno je da i kada im se predoče navedeni podaci o zapošljavanju i zaradama, 52,3% anketiranih roditelja je kategorično u stavu da su zanati nepoželjna opcija za njihovo dete, 27,7% bi razmislilo o toj mogućnosti, a samo 20% smatra da je to dobar izbor. Pored ocena da ova zanimanja imaju nizak društveni ugled, većina anketiranih smatra da ona zahtevaju mnogo više rada nego posao u državnom sektoru, gde bi svoju decu najradije zaposlilo čak 75% anketiranih roditelja.

Ustaj sine, zauzeće ti mesto u kafiću

Anketirana deca razmišljaju slično kao njihovi roditelji. Mada većina učenika završnih razreda osnovne škole još nema jasnu predstavu o budućoj profesiji, 61,1% anketiranih planira da stekne visoko obrazovanje, četvorogodišnju srednju školu pohađaće 32,1% a zanat ili trogodišnju školu 4,6%. Slabom interesovanju za trogodišnje struke doprinosi i način ocenjenjivanja stečenog znanja u osnovnoj školi, na šta ukazuju i podaci Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, prema kojima je prosečna ocena prošle generacije osno-

vaca bila 4,09, čak 43% njih je završilo osnovnu školu sa odličnim uspehom, 33,8% sa vrlo dobrim, a od ukupnog broja đaka u Srbiji 14% su bili “vukovci”.

Za ogromnu većinu učenika (76,3%) zanati nisu privlačni ni kada bi im garantovali posao, niti obezbedili zaradu kakvu žele (55%), jer smatraju da ove profesije upisuju isključivo oni koji nisu imali nijedan drugi izbor, da su primorani mnogo da rade, u lošim uslovima i za malo novca, kao i da nisu popularni u društvu i da su nezadovoljni svojim poslom. Ovakve predstave o zanatskim zanimanjima preovlađuju bez obzira što je 82,4% anketiranih izjavilo da poznaju bar jednog zanatliju, i da su svesni da neke zanatlije mogu da zarade više od fakultetski obrazovanih, ali skoro 65% učenika ne veruje u tvrdnju da u Srbiji “ako si vredan i puno radiš možeš biti srećan i zadovoljan i imati dovoljno u životu”. S obzirom da je reč o adolescentima,

kod kojih je prihvaćenost i sticanje ugleda u društvu posebno naglašeno, čak više od trećine ispitanika smatra da bi im zanimanje zanatlije predstavljalo prepreku u druženju i ljubavi.

U razvijenim zemljama, koje često ističemo kao uzor dobrog života, odnos prema zanatskim zanimanjima je drugačiji. Na primer, u Nemačkoj trenutno oko 60% dece pohađa stručne škole u kojima već u prvim godinama počinju da rade. Ali cena rada u Nemačkoj je 2012. godine u privatnom sektoru iznosila 30 evra po satu, a u Srbiji 3 evra. Nemačkim radnicima zato ne pada teško osmočasovni i prekovremeni rad, niti “prljanje ruku”, dok je kod nas to veća sramota nego činjenica da se na hiljade pravnika i menadžera svake godine pojavi na Birou i na njemu ostane godinama. O domaćem snu da se dostigne nemački standard “bez znoja” govori i popularni beogradski aforizam: „Ustaj sine, oči majkine, zauzeće ti mesto u bašti kafića”.

Iskustva učenika u proizvodnji

Bolje zanat u ruci, nego titula na grani

Stefan i Aleksandar su česta imena u Srbiji, ali iskustvo dvojice mladića iz Požege nije baš uobičajeno među njihovim vršnjacima. Oni su, umesto kancelarije, izabrali da rade u proizvodnji. Tokom školovanja obučavali su se u preduzeću koje ih je stipendiralo i omogućilo im da se upoznaju sa svojim vršnjacima u nemačkim i austrijskim fabrikama, za koje kažu da su „šturi na rečima“ jer mnogo rade. Uskoro ih čeka i radna knjižica, jer su na praksi dokazali da su se osposobili za samostalan rad.

Većina dece u Srbiji se be zamišlja kao markantne menadžere u skupocenim odelima ili rečite advokate koji dominiraju sudnicama poput onih u

američkim serijama, međutim, retko ko od njih to zaista i postane. Neka su, ipak, svesnija vremena i okruženja u kojem žive, i u skladu sa tim biraju zanimanja koja će im omogućiti da se brzo osamostale, če-

sto uprkos brojnim predrasudama okoline da ih takav izbor unapred potiskuje na društvenu marginu.

Na listi zanimanja „samo ako moraš“ su i proizvodna zanimanja, o kojima uobičajene predsta-

Stefan Marić i Aleksandar Pavlović

ZNAČAJ MODERNIH ZANATA ZA ZAPOSŁJAVANJE MLADIH

ve većine njihovih vršnjaka najčešće podrazumevaju: prljave radničke ruke, prohladnu fabričku halu sa polomljenim prozorima, plave mantile sa crnim mrljama oko džepova, zardale mašine unaokolo i „radnički“ doručak - mnogo hleba, malo jeftine salame, a najviše „kaloričnog“ piva. Koliko je ovo daleko od istine lako je proveriti odlaskom u neku od modernih fabrika u Srbiji. Uprkos „beogradizaciji“, takve fabrike niču sve više u manjim sredinama, samo što glas o njima do Beograda sporo putuje.

Jedna od takvih fabrika nalazi se i na oko 180 kilometara od glavnog grada, u Požegi, u kojoj živi nešto manje od 30.000 stanovnika, zajedno sa okolnim selima. To je preduzeće Inmold, gde dolaze na praksu učenici Tehničke škole Požega, koji se obrazuju za Tehničara za kompjutersko upravljanje (TKU). Oni će, u neposrednoj budućnosti, raditi u pogonima ovog preduzeća na najmodernijim CNC i drugim mašinama, za koje im nisu potrebne jake ruke već preciznost i informatičko znanje.

Što više iskustva, to više sigurnosti

Stefan Marić i Aleksandar Pavlović koji će se po završetku školske godine zaposliti u Inmoldu, bili su pre tri godine među prvih 12 stipendista kojima je preduzeće platilo put u Austriju i Nemačku, da bi se upoznali sa načinom rada u takvim fabrikama. Tim povodom, ostala je zabeležena izjava Stefana Marića „da bi mladi trebalo da budu svesniji da su baš oni začetnici novog doba u Srbiji“. I njegovi vršnjaci, koji su bili u prilici da zajedno sa njim vide kako izgledaju proizvodna zanimanja u savremenim fabrikama, dele mišljenje da novo doba ne mora, obavezno, da se svede na kan-

celarijski sto. Ako su nekada i maštali o celodnevnom sedenju ispred kompjutera, ili o varijanti da jure sve moguće veze ne bi li u hladu neke državne kancelarije slagali pasijans, tokom školovanja koje im je omogućilo sticanje praktičnog iskustva u proizvodnji i perspektivu za brzo zapošljavanje, zaključili su da su napravili dobar izbor.

Stefan i Aleksandar su to, po sopstvenim rečima, shvatili još pre upisa u srednju školu. „Smer za TKU sam upisao zato što sam znao da ću sa njim lakše doći do posla u ovom gradu. Tokom školovanja smo imali izuzetno dobru obuku i praktičnu nastavu koja nam je omogućila da se kvalifikujemo za ono od čega treba da živimo i pružila nam perspektivu“, opisuje Aleksandar. Stefan se slaže sa svojim školskim drugom i dodaje da su njih dvojica svojim ocenama i praktičnim radom već osigurali zaposlenje u Inmoldu. Inače, ovo požeško preduzeće je stipendiralo učenike na smeru TKU na osnovu posebnih testova i provera znanja, a iznosi stipendija rangirani su prema rezultatima koje su đaci pokazali.

„Tokom školovanja najviše nam je značila praktična nastava u Inmoldu. Tek kada si u prilici da za mašinom počneš da radiš sve one stvari o kojima si slušao u učionici, shvatiš koliko je tvoje teorijsko znanje „šuplje“ ako ne umeš da ga primeniš u praksi“, prepričava Stefan. Aleksandar ističe da sada više nema strah da se sam upusti u posao. „Imam dovoljno znanja da samostalno uradim sve što nije preterano komplikovano. Dakle, sada umem da radim svoj posao, čime ne mogu da se pohvale đaci mnogih drugih srednjih škola u Srbiji“.

Ko o čemu, Nemci o poslu

Zato, ovi mladići priznaju da sa nestrpljenjem čekuju da stvarno počnu da rade, kao mladi koje su

imali prilike da vide na radnom mestu u nemačkim i austrijskim fabrikama, tokom studijskog putovanja. Aleksandar pominje da su ga od najsavremenijih mašina više zainteresovali zaposleni. „Primetio sam da su mnogo usredsređeniji na posao od ljudi u našim fabrikama. Osim toga, naši vršnjaci koji su u to vreme bili na praksi pokazali su veoma visok nivo znanja. Njihovo školovanje je drugačije, jer jedan dan provode u školi na teorijskoj nastavi a četiri dana u fabrici, na praksi. Osim toga, mnogo više su koncentrisani na stručne predmete, na matematiku, fiziku, a najviše na praktičan rad“.

Stefanu je, pak, najviše ostao u sećanju moderan i efikasan proizvodni sistem, i smatra da su uslovi u Inmoldu „na dobrom putu da i sami postanu takvi“. Ali, napominje, tokom putovanja je shvatio i koliko njegovih vršnjaka ima problem da komunicira na stranom jeziku. „Samo nas nekoliko, koji smo znali engleski, obratili smo se našim nemačkim vršnjacima. Ali ta komunikacija je kratko trajala. Oni su bili vrlo šturi u svojim odgovorima, jer su žurili da se što pre vrate na posao. Bili su veoma zainteresovani za ono što rade, i trudili su se da se na 'radnom mestu' pokažu što bolje“.

Sva ta iskustva, pored prakse u pogonima Inmolda, doprinela su da učenici Tehničke škole Požega izrastu u mlade ljude koji su dobro pripremljeni za posao, ali i za to da ga obavljaju bezbedno. „Shvatili smo kolika je naša odgovornost“, kaže Stefan. „Naučili smo da greška koja nam se ranije činila sitnom, može da proizvede ogromnu štetu, ne samo po mašine, već i da ostavi trajne posledice na naše zdravlje. Dakle, naučili smo da se čuvamo, a najviše koliko je ono za šta nas obučavaju, zapravo, zanimljiv posao“.

Kako podržati mlade da izaberu odgovarajuće zanimanje

Podrška i deci i odraslima

Program „Profesionalna orijentacija u Srbiji“ omogućava mladom čoveku da stekne realnu sliku o svojim sposobnostima, informiše se o željenom zanimanju, o mogućnostima daljeg školovanja i situaciji na tržištu rada. Potom dobija priliku da se oproba u profesiji koja ga interesuje i da na osnovu svih tih informacija donese odluku šta zaista želi da radi. Kroz ovakav vid podrške „odrastaju“ i odrasli iz njegovog neposrednog okruženja.

Šta je potrebno mladoj osobi da donese valjanu odluku o budućem zanimanju? Šta ako u tom izboru pogreši? Da li kao roditelji zaista pomažemo svojoj deci ako insistiramo da poslušaju naše savete, rizikujući nesvesno da im prenesemo sopstvene strahove umesto da ih podržimo da žive svoje potencijale? Koliko kao nastavnici, poslodavci ili kao predstavnici lokalne zajednice pomažemo mladima da svoje profesionalne želje provere u realnim okolnostima?

Ovo su samo neka od pitanja koja upućuju na važnost profesionalne orijentacije kao podrške ne samo mladima, već i odraslima iz njihovog neposrednog okruženja da im pomognu prilikom donošenja odluke koja je među najznačajnijima za njihov budući život. Takav program od 2011. godine u Srbiji sprovodi Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju GIZ u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Ministarstvom omladine i sporta.

U projekat su aktivno uključene 32 lokalne samouprave koje podržavaju saradnju škole i kancelarije za mlade sa drugim akterima, kao što su poslodavci, Nacionalna služba za zapošljavanje i sve osnovne škole u Srbiji (njih 1.086). U projektu je angažovano skoro 3.000 nastavnika i stručnih saradnika, 119 kancelarija za mlade i oko 1.000 preduzeća. Program kroz svoju mrežu trenutno obuhvata 95.000 dece u osnovnim školama, a do sada je oko 20.000 mladih bilo uključeno u vršnjačko informisanje u kancelarijama za mlade, dok je oko 8.000 učenika bilo u prilici da se na različite načine upozna sa svetom rada u kontaktima sa poslodavcima i ekspertima u profesijama koje ih zanimaju.

Pet koraka do odluke

Program „Profesionalna orijentacija u Srbiji“ je veoma kompleksan i potpuno različit u odnosu na ranije modele koji su se primenjivali na tržištu rada, u kojima se na osnovu testova sugerisalo koje su profesije poželjne za završenog osnovca ili srednjoškolu. „Naš cilj je, na protiv, da mladima pomognemo da sami donesu odluku i da znaju zašto su je doneli, da se ne povode

Marija Radovanović, viša menadžerka GIZ projekta „Profesionalna orijentacija u Srbiji“

za očekivanjima najbliže okoline. Istovremeno se pruža podrška roditeljima, nastavnicima, poslodavcima i nadležnima u lokalnoj samoupravi da budu senzibilisani za pomoć detetu u tom procesu, u koji je uključena i vršnjačka podrška. Kroz ovaj program svi mi, praktično, moramo da izrastemo u svojim ulogama da bismo našli najbolje odgovore kako da detetu stvorimo uslove za donošenje tako važne odluke, i da ovaj program posmatramo kao deo razvoja naše neposredne sredine, a potom i celog društva“, objašnjava Marija Radovanović, viša menadžerka GIZ projekta „Profesionalna orijentacija u Srbiji“.

Mlada osoba ima mogućnost da kroz pet faza programa i kroz radioničarski rad sa vršnjacima, prvo prepozna svoje fizičke i intelektualne predispozicije, talente i interesovanja i da stekne sliku kako je vide roditelji, nastavnici i vršnjaci. U drugoj fazi dobija informacije o profesijama koje je zanimaju, koja su znanja i veštine potrebne za njihovo uspešno obavljanje, kao i kakve su stvarne potrebe za tim profilima na tržištu rada. Treći korak

ZNAČAJ MODERNIH ZANATA ZA ZAPOSŁJAVANJE MLADIH

podrazumeva informisanje učenika o načinima školovanja za željeno zanimanje, i mogućnost da učenik uporedi svoja interesovanja sa znanjima koja će mu biti potrebna.

U četvrtoj fazi, mladi se upoznaju sa predstavnicima željenih zanimanja, od kojih saznaju najvažnije informacije o dobrim i manje dobrim stranama profesije, provode određeno vreme u preduzeću i dobijaju šansu da se isprobaju kroz radne zadatke koji im se postavljaju, uz asistenciju zaposlenog, ali i srednjoškolača ili studenata koji su u tom preduzeću na praksi. Takođe, u okviru ove faze predviđen je i program „Dan devojčica/Dan dečaka“, kako bi se učenici i učenice upoznali sa zanimanjima koja ih interesuju a koja se u društvu doživljavaju kao netipična za njihov pol. Četvrti korak predstavlja svojevrsni test realnosti, ističe naša sagovornica, kada učenici dobijaju priliku da svoje predstave o profesiji i sopstvenim sposobnostima uporede sa stvarnom slikom kako se to zanimanje obavlja.

U petoj fazi, učeniku se pomaže da analizira sve dobijene informacije i donese odluku, a nakon toga i da stekne osnovne veštine kako da napiše radnu biografiju, na koji način da se ponaša tokom razgovora za posao i kako da svoj plan pri-

lagodava i menja shodno životnim okolnostima. Uporedo sa ovim aktivnostima koje se odvijaju u školama i preduzećima, u kancelarijama za mlade koje su oformljene u lokalnim zajednicama, vršnjaci informišu i osposobljavaju učenike da nauče kako se bira zanimanje, planira karijera i traži posao.

Greška nije kraj sveta

Nosioci programa u školama su timovi koje čine pedagog, psiholog i jedan nastavnik, dok se u saradnji sa preduzećima poslodavci i predstavnici određenih profesija pripremaju kako da predstave svoje zanimanje, odnosno koje informacije su od najvećeg interesa za učenike kako bi stvorili što objektivniju sliku. „To je prirodan proces koji je, međutim, bio sasvim nov za naš sistem“, napominje Radovanović. „Ispostavilo se da su u tim susretima predstavnika škola i privrede, po prvi put obe strane mnogo bolje prepoznale zajednički interes i resurse da ga realizuju. Mnoge škole su bile iznenađene zainteresovanošću preduzeća da odvoje svoje vreme za učenike i da im pruže informacije o svetu rada, jer su i same kompanije prepoznale koliko su odluke o odabiru profesije važne za regrutovanje odgovarajućih

kadrova. Sa druge strane, ovaj program je pokazao u kojoj meri su zaposleni u školama spremni da pomognu deci da donesu pravu odluku, koliko mogu biti kreativni i posvećeni, naročito kada su u pitanju deca iz osetljivih grupa za koju je od prioritarnog značaja da se osposobe da budu ekonomski samostalna“.

Naša sagovornica ističe da je izuzetan potencijal za dalji razvoj ovog projekta u timovima za profesionalnu orijentaciju koji su do sada formirani u 31 opštini u Srbiji. „Timovi se sastaju tri puta godišnje, planiraju dalje korake u sprovođenju programa i zajedno sa kompanijama razmenjuju informacije koji profil se traže u toj sredini i koje firme su spremne da ih odmah zaposle“.

Kroz ovaj proces, zajedno sa decom, sazrevaju i njihovi roditelji, „koji zaista pokazuju dobru volju da podrže svoje dete, u čemu im pomožemo i kroz zanimljive vežbe“, kaže Radovanović. „Na primer, detetu zadamo zadatak da napravi kolaž kako sebe vidi za 10, 15 godina. Ono je najčešće prvo zbunjeno, ali zahvaljujući dobro pripremljenim pitanjima koja ga vode, ispostavi se da mladi itekako znaju šta hoće i gde žele da stignu. Potom pozivamo roditelje da prepoznaju kolaž svoga deteta i tu se, često, jasno uvida nepodudaranje između onoga kako dete sebe vidi i roditeljskih očekivanja. Tada se uključuje nastavnik koji pomaže da se između deteta i roditelja uspostavi dijalog, koji će i roditeljima pomoći da osveste svoje strahove i prihvate činjenicu koju potvrđuje i naša praksa - da su deca mnogo zrelija u pogledu donošenja takvih odluka nego što odrasli misle“.

Mladi kroz program uče i šta da rade ako se ispostavi da su napravili pogrešan izbor, ili požele da se isprobaju u nečemu drugom, odnosno kako da odgovorno upravljaju svojom karijerom a da se istovremeno ne plaše promena i da ceo život uče nove stvari.

BOSCH

Technologie za život

ПРИВРЕДНА
КОМОРА
СРБИЈЕ

UNIOR
Components a.d.

SIEMENS

metalac
AD

INMOLD
mold design & production

немачка
сарадња

DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Germany of choice

giz

Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Република Србија
Министарство просвете, науке и
технолошког развоја

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО
ОМЛАДИНЕ И
СПОРТА